

ВАС. МАЗУРЕНКО.

Увага на Середній Схід.

(Індія супроти англійської влади).

...«Звертаю увагу товаришів на міжнародне значіння національного питання на Україні».

Тов. Раковський на VII Конгр. КП(б)У.

...«Наша політика в головному полягає в заприятенню з народами східних країн і в єднанні з народами пригнобленими імперіалізмом Антанти».

Тов. Зінов'єв на XII З'їздові РКП.

Ці два уривки двох промов, виголошених одна в Харкові, а друга в Москві, доповнюють одну й ту ж думку: тільки наочний приклад справедливого розв'язання національного питання в ССРР надасть надійний ґрунт для нашого заприятення з пригнобленими народами східних країн.

Інтересно, що зараз в Англії британський міністр закордонних справ, Керзон, виголошуючи на імперській конференції доклад про закордонну політику Англії, насамперед зупинився теж на справах Сходу, зазначив, що престиж Британії в Туреччині та на Сході значно піднявся, що ніби-то у всіх мусульманських країнах панує спокій і взаємна доброзичливість до Англії. При цьому Керзон пригадав, що тут, на Сході, на протязі дев'яти тяжких років перебувало англійське військо, яке коштувало дуже дорого. Але виходить, Англія не шкодувала ні війська, ні коштів аби заслужити дружбу й доброзичливість у мусульманських народів.

Що Англія не зупиниться тут ні перед якими витратами, цьому ми охоче віримо, але щоб доброзичливі почуття були взаємні, то інше діло. Ми всі добре розуміємо, що наш шлях привів до Лондону тільки через Схід: оскільки доброзичливість і приязнь на Сході схиляється на наш бік, остільки ми страшні для Лондону, бо Лондон без Сходу, особливо без Індії, вже не Лондон, а швидче Відень, і напевне вже червоний.

Англія тремтить за свої «сфери впливу» на Сході і особливо з-за того, що там далі лежить її «Перлина Сходу»—Індія, що власне і є основою колоніальної англійської політики. В газетах же ми й зараз читаємо про антианглійські рахунки.

Відомо, що революційні настрої й вибухи в Індії ніколи не вгавали й особливо піднеслися з початком війни. Оскільки

ці події були ворожими до Англії, остільки ті громадські верстви покладали свою надію на бувшу Росію.

«Як відомо»,—говориться в секретній інструкції російсько-імператорському консулу в Індії Набокову, 7 січня 1900 року,—серед тубольців Індії дуже поширено переказ, що сварка між Росією й Великобританією неминуха й що в наслідок цієї сварки виникне визволення Індії с-під англійської влади».

Тепер оголошено «Тайные документи бывш. Министерства Иностр. Дел». Ми там знаходимо вузли тієї тонкої дипломатичної павутини, що нею світові імперіялісти б. Росії, Англії й Німеччини оплутували аграрні народи Сходу і що вона тепер не рослутується, а просто тріщить і розрубується. Ці відомості, особливо «донесення» генерального консула Набокова, підтверджують колосальне значіння революції на Сході для світової революції, а також спеціально й для нашої будучини.

Вони дозволяють нам визначити перспективи й розміри «резерву» революції, що на середньому Сході набирає нової сили, і зрештою зазначити ту роль, що ми змогли б відограти на азійському ґрунті в спільці з пригнобленими народами супроти наймогутнішого імперіяліста.

Безперечно, найголовнішою країною англійського визиску і сили є Індія.

Спираючись на цю базу, Англія впливає на увесь Середній Схід. Через це-то ми й хочемо зараз зупинити свою найпильнішу увагу на цій інтересній країні й дозволимо собі навести про неї докладніші відомості.

Півострів Індостан розпросторюється на 4 мільйони 86 тисяч кв. кілометрів; на цьому обшарі змогла б поміститися вся Західня Європа.

Тут мешкає 315 мільйонів людности, цеб-то п'ята частина всієї людности, це більше, як у всій Європі включно до Уралу.

Індія володіє портовими містами світового значіння: Калькута, Мадрас, Бомбей і Коломбо на Цейлоні.

Цей колосальний азійський півострів є оточений з заходу, сходу й півдня Бенгалською затокою, Арабським морем і Індійським окіяном, а з півночі його щільно захищає своїми неприступними верховинами вічно вкритий снігом таємничий Гімалай.

Цей сніг, ростачи, служить вічним джерелом для великих індійських рік, що густою сіткою оснували й розрізали Індію, роблячи її дуже хлібородною й приступною для сполучень дешевими водяними шляхами. Найголовніші річки: Ганг, Брампутра і Інд.

Найбільшою хлібородністю визначається Бенгалія, де жнива бувають по двічі й тричі на рік. Там росте пшениця, ячмінь, просо, горох, квасоля, індіго, тютюн, чай і мока, що з нього готують опій, і т. д.

На Деканському узгіррі є величезні поклади вугілля, заліза й міді. Трапляються золото й славнозвісні «алмази Голконди».

Деканська країна є частиною Індії, що переважно зайнята здобуваючою промисловістю й торгівлею. Долішня ж частина, так звана Індогангетична, є країною переважно хліборобською. Вона має такий же простір, як Франція, Німеччина й бувш. Австро-Венгрія вкупі; тут живе 160 мільйонів людей. Не дивлячись на величезні врожаї й хлібні багатства, часто цю пригноблену країну настигають голодовки, що гублять мільйони людей. Так, від неврожаю 1876—78 років померло 2 мільйони людей і зменшилось число народжень на 800 тисяч.

Тоді Англія, як звичайно, призначила комісію, замість того, щоб не вивозити з Індії запасів хліба й реформувати земельні відносини.

Остаточню Індію було прилучено й підпорядковано Великобританії в 1858—66 роках опісля великого повстання. До того Індія знаходилась у «аренді» Ост-Індійської компанії, що користалась необмеженими правами, одержаними від англійського уряду. З 1876 р. король Англії почав називатись і «королем Індії», а в самій Індії він мав свого заступника—«віце-короля Індії». При віце-королі мається рада з 3—5 членів (ніби кабінет міністрів). Коли ж до ради додається ще 6—10 членів по призначенню самого ж віце-короля, тоді ця рада робиться «законодавчим» органом, що до нього входить де-кілька почесних тубольців, більше для декорації, ніж для дійсної роботи. Всі закони затверджуються не радою, а віце-королем. В Англії ж всіма індійськими справами керує окремий статс-секретар, що при ньому також є рада 15 членів по призначенню ст.-секретаря. Головне завдання ст.-секретаря і його ради—це догляд над діяльністю індійського уряду, виробка принципів і інструкцій для нього.

Для переведення своєї політики Англія має в Індії військо й поліцію, що в них нарочито переважають англійці над тубольцями.

Військо складається з таким підрахунком, щоб на кожного європейця приходилося не більше двох тубольців, щоб артилерія складалася майже виключно з європейців; до того ж тубольці ні в якому разі не може отримати офіцерського ступню, навіть в минулу війну, що тоді індійці билися з видатною завзятістю.

Політичне управління цілком відповідає економічним інтересам англійського імперіялізму. Англія пильно дбає про утримання за собою індійського ринку. З загальної суми довозу до Індії в 1912—13 роках на 2.284.614.343 рупій (рупій=50 к. довійськових) на долю Англії припало майже половина 1.014.420.915 рупій. Вивозила ж Англія з Індії в тому ж році вдвоє менше, як довозила туди. До того ж більша частина вивозу з Індії складається з сировини, переважно з бавовни, що вироби з неї знов повертаються до Індії.

Економічну політику Англії направлено до того, щоб не допустити розвитку виробової промисловости в самій Індії, що має всі природні вигоди й умови для того: масу робітничих рук, сировину, шляхи, порти й величезний внутрішній ринок для продажу виробів.

При таких умовах країна, звичайно, не змогла розвинути своїх продукційних сил. Коли ще додати до того ті величезні кошти (біля пів-мільярда рупій), що їх що-року англійці витягають з нещасної країни в формі податків і штрафів,—то нам ще ясніш стане нужда й визиск індійського народу.

Ось щезе, що всі класи об'єднались поки-що в національній боротьбі проти англійського ярма. Ось чому для Англії страта цієї найбагатішої в світі колонії, страта необмеженого господарювання в ній, визначає цілковитий підрив самої підвалини її існування, як імперіалістичної держави. Ось через що Англія так противиться змаганням Індії до самостійности, або навіть до куцої автономії. Англія без Індії—ніщо,—без Індії покірливої, слух'яної, що її можна дойти, як корову.

Навіть у війну Англія ввязалася зрештою з-за Індії, значить, з-за шляхів до Індії: вона боялася, що Німеччина з Австрією прокладуть новий шлях до Індії через Месопотамію. Через те то й радіє тепер Керзон за підвищення свого престижу на цих шляхах до Індії.

Але війна тільки прискорила темп наближення катастрофи для англійської влади в Індії. Вже в кінці 1913 року в політичний програм інтелігентних індусів, так брамінів, як і мусульманів, входять змагання до замирення глибокої релігійної ворожнечі між цими двома домінуючими вірами, ворожнечі, що головне зміцняла англійську владу й ослаблювала боротьбу проти цієї влади.

Коли під натиском народньої сили віце-король Хардінг при замиренні розрухів в Каунпорі ліберально задовольнив вимоги мусульман і тим спинив розрухи, то англійці-адміністратори і особливо військові кола обурились за «ослаблення престижу». Доводили, що будуть нові, ще більші розрухи, і тоді, звичайно, доведеться прикласти до Індії залізну руку без найменшої оксамитної рукавички, хоч би як провідники робітників протестували в Лондонській Палаті».

Російський консул Набоков наводить факти спорадичних убивств і повторювання розрухів все в більшій і в більшій мірі.

В 1915 році виникло серйозне мусування в Пенджабі: оскільки ці розрухи були уперті й як міцна була їх організація видно з того, що за короткий час було притягнуто до суду в ріжних містах і місцевостях Пенджаба значне число людей, з них коло 500 засуджено, коло 2500 виправдано. В 1915 р. в Раваль-Пінді, одному з найбільших військових центрів, на протязі де-кількох днів панувала цілковита паніка серед європейського населення, і ця паніка була небезпідставна, позаяк готувалось повстання в тубольчих військах, що було спинено тільки «енергійними мірами поліції і військової адміністрації».

Окремі вбивства урядовців трапляються й в інших провінціях Індії. Особливо неспокійно біля авганського кордону.

В початку 1916 року прибули до Ташкенського генерал-губернатора два індійці по уповноваженню раджі сполучених

Провінцій (в Індії) з пропозицією допомоги Росії супроти Англії. В цій місії брали участь і авганці. Можливо, що сам емір Авганістану не брав співучасти в подіях супроти Англії, бо одержував увесь час велику платню від англійсько-індійського уряду, але досить міцні кола авганців підтримали індійських післанців.

«Розмову індуци вели з великим нервовим піднесенням, говорили з переконанням і, видно, щиро» (донесення від Турк. ген.-губ.).

Як англійці, так і тубольці, що з ними доводилося говорити російському генеральному консулові Лісовському, сподівалися великих подій в Індії після закінчення війни. Особливо боялися повороту військ з фронту, вважаючи їх за «поголовних бунтівників і революціонерів» (Лісовський).

Головним представником нових думок і нових вимог від англійського уряду є зараз тубольчий інтелігентний пролетаріят, що числить в собі значну кількість осіб, скінчивших університети Індії й Англії.

Порівнюючи свій сумний стан урядовців третього ступня, що служить за нужденну платню, з блискучим становищем англійців державної цивільної служби або офіцерів, що одержують великі гроші і що в більшості є просто малограмотні, — молоде покоління не може не почувати себе приниженим і скривдженим, і через те переходить до лав уже свідомих супротивників англійської влади в Індії.

Вони змагаються в пресі і з'їздах (напр., в 1916 р. в Мадрасі) за широку участь тубольців в управлінні Індією.

Так само за весь час війни і в Авганістані йшло мусування вороже Англії, яке підсилювали й розворушували до того ще й німецькі агенти, звичайно, маючи на увазі свої власні зисколюбні імперіялістичні завдання.

Вищезгадані індійські посланці, говорячи Туркестанському дипломатичному урядовцю про сучасність і про негайну можливість скинення «великобританського ярма в Індії», зазначили, що разом з організованим повстанням в Індії забезпечено виступ Авганістану, обуреного англійським гнобленням. «Конче потрібно тільки знати, чи лишиться Росія в цій боротьбі, хоч би нейтральною, але навіть російська ворожість не в силах буде спинити цієї непохитно вирішеної визвольної війни» (з секретної телеграми дипломатичного урядовця при Туркест. ген.-губ. 1 травня 1916 р., ч. 486).

В другому консульському документі говориться, що коли повстання досі й не виникало, так лише через те, що Авганістан завше знаходився «поміж молотом і ковадлом», розуміючи Росію й Англію. Ці два імперіялісти полюбовно розмежувались в Середньому Сході і 31 серпня 1907 р. по «приватній згоді» Авганістан і Тибет увійшли в сферу безпосередніх зносин і впливу віце-короля Індії.

Коли за царських імперіялістичних часів в серцях численних народів Середнього Сходу не вгасала надія на Росію, так

тепер цілком зрозуміло величезне заворушення на Сході у відповідь на визвольні заклики й антиімперіялістичні гасла Радянської влади, гасла й заклики, які були підтримані й піднесені Комуністичним Інтернаціоналом і які зібрали в Баку до 2000 делегатів різних рас.

От новий колосальний фактор за світову революцію і, принаймні, за симпатії на Сході до Радянської влади, фактор, який примушує англійців прислухатись до голосу Радянської влади і боятися її агітації на Сході.

Значіння Індії для Англії, як видно з цих коротеньких рядків, колосальне, незмірне... Через це значіння визволення Індії від англійської кормиги також величезне, як для самої Індії, так і для всіх середньосхідніх, пригноблених, особливо аграрних народів.

Для радянських республік важно придбати на Сході природних союзників на ґрунті спільної боротьби супроти спільних ворогів-імперіялістів.

Буржуазна Європа (Англія й особливо Франція) нам дала добру лекцію про ціну своєї «приязни». Вона згідна була приятелювати лише з реакціонерами, як Колчак, Денікин і Врангель, вважаючи їх своїми «ідейними» колегами. Одначе, з цих односторонців вони вимагали компенсації: борги, проценти, концесії, контроль над фінансами й взагалі вічне ярмо на шию й становище колонії для України й для Росії.

Індійська революція має, безперечно, світове значіння: 1) не може бути загального миру без вільної самостійної Індії і 2) трудно сподіватись повної соціальної катастрофи на Заході доти, доки Захід може ще жити й багатіти на кошт Сходу, доки ще є покірливий край для визиску.

Отже, Схід гартується, становиться огнищем нової революції, незрівняно більшої по кількості захоплених мас, як наша революція. Можна передбачити, що Індія й інші країни Сходу переживуть спочатку добу національного відродження. Позаяк своя національна буржуазія не встигне добре зорганізуватись під огнем революції, так там класова боротьба буде полегчена. Інтернаціональна комуністична організація допоможе східнім товаришам в боротьбі проти «рідних визискувачів» і шляхом організації Радянської влади придбає нових членів Інтернаціональної Світової Радянської Федерації.

Такі перспективи уявляються нам для Середнього Сходу.

Але коли для нас на невеликій порівнюючи території треба було де-кілька років, щоб пережити період національної революції і закріпити, як слід, Радянську владу на Україні,—так на Сході, де в одній Індії населення більше, як у всій Європі, треба готуватись на десятки літ жорстокої боротьби, доки не улаштується новий радянський лад і не буде знесено відживший підґрунтий порядок.

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ.

ЕКОНОМІЧНА ХРОНІКА.

ДОНБАС.

ЗДОБУВАННЯ ВУГІЛЛЯ.

У минулому році в Донбасі не помічаємо як в минулих роках характерної для нього кризи збуту. В цьому можна переконатися, порівнюючи здобич 1922/23 р. зі здобичею попередніх років по місяцях. Загальна здобич Донбасу в мільйонах пудів по даних УГКП і «Хемвуглю».

Місяці	1920/21	1921/22	1922/23
Жовтень . . .	25,2	35,4	26,8
Листопад . . .	29,5	43,9	33,7
Грудень . . .	31,9	53,1	41,2
1-ша чверть . .	86,6	132,4	101,7
Січень	23,3	39,7	33,5
Лютий	29,6	40,1	39,0
Березень . . .	33,1	39,0	44,4
2-га чверть . .	86,0	118,8	116,9
Квітень	30,2	26,2	28,7
Травень	24,7	33,0	39,2
Червень	18,1	31,7	41,4
3-я чверть . . .	73,0	90,9	109,3
Липень	9,1	22,5	36,7
Серпень	11,3	20,0	39,5
Вересень	18,4	21,2	50,0
4-та чверть . .	38,8	63,7	126,2
За цілий рік .	284,4	405,8	454,1

Таким чином, в четвертій чверті загальна здобич Донбасу не тільки не падає так катастрофічно, як в попередніх роках, але навпаки—досягає навіть максимуму. В результаті 1922/23 рік дав більше за 1921/22 на 48,3 міл. пудів або на 12% і більше здобичи 1920/21 р. на 169,7 міл. пудів, або на 60%.

Відсутність літньої кризи в Донбасі пояснюються задовольняючим станом справи з робочою силою. В цьому

році, що відрізняє його від попередніх років(коли робітники йшли влітку на польові роботи), завдяки вищій зарплаті, почасти завдяки зниженню цін на с.-г. продукти, число забойщиків та інших робітників дуже мало скоротилося під час літніх місяців.

ПЕРЕХІД РУДОУПРАВЛІНЬ УГКП НА ГОСПОДАРЧИЙ РОЗРАХУНОК.

З метою повисити й поліпшити роботу, а також понизити собівартість продукції, УГКП переводить зараз окремі рудоуправління на господарчий розрахунок. Для кожного рудоуправління визначається середня собівартість палива й відповідно з цим відпускаються кошти. В разі рудоуправління знизить собівартість проти цін кошторису, це береться на увагу як досягнення й управління і службовці дістають відповідну tantiemu.

Навпаки, перевищуючи встановлену кошторисом собівартість, управління вважається дефіцитним і має відчитуватися.

Перехід рудоуправлінь на господарчий розрахунок дасть можливість слідкувати за тим, в яких рудоуправліннях справи ведуться краще, а також збільшить зацікавленість окремих рудоуправлінь в роботі Басейну.

ДОГОВІР УГКП З ДОНБАСТОРГОМ.

УГКП Донбасу й Донбасторг (торговий апарат Донецької Ради Народнього Господарства) склали договір, по якому УГКП передає Донбасторгові реалізацію всієї вугільної продукції і закупівлю для УГКП всіх потрібних йому матеріалів.

У зв'язку з цим договором УГКП ліквідує всі свої торговельні й комерційні апарати.

Складення такого договору викликано стремлінням УГКП до зменшення загальних витрат і одночасово до концентрації своєї уваги й реальних коштів на питаннях самого виробництва.

ПІВДЕНСТАЛЬ.

Зростання продукції.

Четверта чверть 1922/23 року характеризується для Південсталі значним підвищенням виплавки чавуна. Це підвищення обумовлено збільшеним попитом на чавун, що викликало гострий чавуновий голод.

В оцих таблицях ми подаємо цифри з продукції чавуна та сталі й прокатки заліза по місяцях останніх трьох років.

Виплавка чавуна (в тис. пудів)

Місяці і чверті	1920/21	1921/22	1922/23
Жовтень . . .	178	132	466
Листопад . . .	199	271	513
Грудень . . .	238	491	497
1 чверть . . .	615	894	1.476
Січень	103	347	563
Лютий	113	252	418
Березень . . .	51	290	537
2 чверть . . .	267	889	1.518
Квітень	9	260	386
Травень	18	424	390
Червень	122	633	387
3 чверть . . .	149	1.317	1.163
Липень	225	647	708
Серпень	138	583	950
Вересень . . .	96	500	1.050
4 чверть . . .	459	1.730	2.708
Цілий рік . .	1.491	4.830	6.865

Таким чином виплавка чавуна в 1922/23 р. була на 42% вище, ніж в 1921/22 р. і в 4,6 разів більшою ніж в 1920/21 р.

Виплавка сталі в тис. пудів

Місяці і чверті	1920/21	1921/22	1922/23
Жовтень . . .	365	324	473
Листопад . . .	160	635	566
Грудень	256	896	722
1 чверть . . .	781	1.885	1.761

Січень	225	730	537
Лютий	146	624	476
Березень . . .	91	675	765
2 чверть . . .	462	2.029	1.778
Квітень	97	536	745
Травень	230	747	1.182
Червень	241	61	1.423
3 чверть . . .	568	1.894	3.350
Липень	177	755	1.496
Серпень	—	709	—
Вересень . . .	109	700	—
4 чверть . . .	286	2.164	—
Цілий рік . . .	2.097	7.972	—

Прокатка заліза в тисячах пудів

Місяці і чверті	1920/21	1921/22	1922/23
Жовтень . . .	273	482	303
Листопад . . .	171	641	498
Грудень	198	720	719
1 чверть . . .	592	1.843	1.520
Січень	178	442	713
Лютий	207	386	602
Березень . . .	149	637	946
2 чверть . . .	534	1.465	2.261
Квітень	146	475	884
Травень	135	574	983
Червень	218	621	1.059
3 чверть . . .	499	1.670	2.926
Липень	151	450	1.936
Серпень	150	254	—
Вересень . . .	210	250	—
4 чверть . . .	511	954	—
Цілий рік . .	2.136	5.932	—

НОВІ ДОМНИ ПРАЦЮЮТЬ У ПІВДЕНСТАЛІ.

Збільшення попиту на чавун з боку різних споживачів, особливо залізниць, а також збільшення внутрішнього вжитку чавуна самою південсталлю (для мартеновського виробництва й прокатки) викликали досить значний чавуновий голод, особливо в другому півріччі. У зв'язку з цим уживається заходів до збільшення виплавки чавуна, пускаються нові домни—дві в Юзівці і одна на Брянському заводі, завдяки чому збільшується виплавка чавуна в липні до 708 т. пудів, замість середньої кількості 390 т. пуд. в місяць (в 3 чверті 1922/23 р.); в серпні виплавка чавуна досягає 950 т. п. і у вересні 1050 т. п.

Загалом, пересічна місячна виплавка третього кварталу (900 т. п.) перевищує пересічну місячну виплавку 4 кварталу в 2,2 рази.

Одначе й таке збільшення продукції для покриття всієї потреби

в чавуні замале. У зв'язку з цим в 1922/23 р. буде пущено нові домни й загальну вагу виплавленого чавуна буде доведено до 18 міл. пудів. Чавуновий голод сподіваються ліквідувати лише на весні.

ВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ВЕЛИКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ Й СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

Велика промисловість.

Загальна вартість продукції великої промисловості, що є у віданні ВРНГ України, за перші 3 квартали 1922/23 р. складає, за цінами довійськового часу, суму в 128,2 міл. золотих карб., против 92,3 міл. зол. карб. за ті ж 3 квартали 1921/22 р. і 113,5 міл. зол. карб. за весь

1921/22 р. Таким чином продукція перших трьох кварталів 1922/23 року перевищує на 13% продукцію всього 1920/21 р. і на 40% продукцію таких же кварталів 1921/22 року.

Приводимо таку цікаву таблицю руху вартості продукції важкої й легкої промисловості по чвертях року в тисячах золотих карб.:

Кwartали	Важка промисловість		Легка пром.		Сумарна вартість продукції	
	1921—22	1922—23	1921—22	1922—23	1921—22	1922—23
I . .	23.159	18.365	{ 5.875 *) { 8.644	{ 25.080 *) { 11.508	{ 5.875 { 31.803	{ 25.080 { 29.823
II . .	20.271	22.190	7.249	12.220	27.520	34.410
III . .	18.437	24.220	8.687	14.190	27.124	38.910
IV . .	(13.173)	—	(7.993)	—	(21.166)	—
Разом за						
3 четв. .	61.867	65.275	30.455	62.988	92.322	128.263

Цікаво, що в 1921/22 році максимальна вартість припадає на перший квартал, далі вона весь час зменшується в зв'язку з загальним скороченням важкої промисловості.

Навпаки в 1922/23 році вартість продукції (не беручи цукрової, що має сезонний характер) зростає з кожним кварталом, що, безсумнівно, говорить за поступове оздоровлення. З різних галузів промисловості особливо зросла продукція: Південь сталі (рівняючи з продукцією того ж періоду 1921/22 р.), майже в 2 рази, Укртрестсільмаша на 70%, Півдсіль-

маштреста на 45%, Цукротреста 335%, Стеклосода і Хемвугіль на 68% і т. д.

Загальний темп розвитку промисловості можна побачити з такої таблиці:

Промисловість	1921/22				1922/23		
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.
Важка .	100	87,5	79,5	57	100	122	132
Легка .	100	84	105	92,5	100	111	129
Сумарно	100	86,5	85,5	66,5	100	115	132

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО.

З попередніх відомостей загальна вартість продукції сільського господарства збільшилася, за довійськовими цінами, з 894,3 міл. зол. карб. до 1033,1 міл. чи на 16%. Загалом,

продукція сільського господарства складає коло 60% довійськової, а загальна сумарна продукція промисловості 28% довійськової продукції.

*) Вартість цукрової промисловості вказано окремо, бо в 1922/23 р. вона збільшилася з 5,9 міл. карб. до 25,1 міл., або в 4 рази, що й відбилося на загальній сумі.

РУХ ЦІН В 1922—23 р.

Рух цін в 1922/23 році можна найкраще пізнати з індекса гуртових цін Держплану по окремих групах промисловости.

Зміни в індексі Держплану за 1922/23 р.

Групи товарів	Індекс відносно до довійськового часу в грош. зн. 1923 г.			Відношення індекса групи до загального		
	1 жовтня 1922 р.	1 жовтня 1923 р.	Збільшення за рік (у скільки разів)	1 жовтня 1922 р.	1 жовтня 1923 р.	Збільшення (+) Зменшення (-)
1. Зерно й фураж	6,28	249,25	39,6	1,02	0,45	— 0,57
2. Інші росл. прод.	6,36	319,62	50,1	1,03	0,58	— 0,45
3. Жив. прод.	4,61	324,22	70,4	0,75	0,59	— 0,16
4. Прод. харч. пром.	12,45	1318,83	10,5	2,02	2,40	+ 0,38
Усі харч. прод.	6,78	350,40	51,8	1,10	0,64	— 0,46
5. Паливо	6,13	869,53	14,3	0,99	1,58	+ 0,59
6. Чорні метали	5,06	982,37	193	0,82	1,79	+ 0,97
7. Кольорові метали	2,21	733,25	332	0,36	1,34	+ 0,98
Усі метали	4,28	933,07	222	0,69	1,70	+ 1,01
8. Бавовна й тканини	10,12	1627,99	160	1,64	2,97	+ 1,33
9. Льон, пенька й ткан.	3,78	818,67	217	0,61	1,49	+ 0,88
10. Вовна й вовн. ткан.	7,30	1571,90	216	1,18	2,86	+ 1,68
Текст. сировина	6,17	893,20	145	1,00	1,63	+ 0,63
» фабрикати	8,52	1503,56	179	1,38	2,74	+ 1,36
Вся текст. пром.	8,02	1452,81	183	1,30	2,56	+ 1,26
11. Шкіряні товари	6,14	883,87	144	0,99	1,61	+ 0,62
12. Хемичні »	4,13	444,81	107	0,67	0,81	+ 0,14
13. Будівельні матеріяли	3,90	486,80	125	0,63	0,89	+ 0,26
14. Папір	6,32	735,05	116	1,02	1,34	+ 0,32
Усі с.-г. продукти	5,86	294,29	50,1	0,95	0,54	— 0,41
Усі промислові товари	6,51	941,74	145	1,05	1,72	+ 0,67
1—14 Загальний індекс	6,18	549,01	87,9	1,00	1,00	—

Треба хоча б поверхово розглянути цю порівняльну таблицю, аби перекоонатися в тому, що протягом 1922/23 р. сіл.-госп. продукти піднялися в ціні значно менше, ніж фабрикати. (Росходження цін між с.-г. продуктами й промтоварами т. Троцький дуже влучно назвав ножицями).

Так всі с.-г. продукти піднялися в 1922/23 р. всього в 50 разів, у той час, як всі промтовари піднялися в 145 разів. Виходить, що с.-г. товари є знецінені відносно до промтоварів втричі.

Таке знецінення с.-г. продуктів стає особливо яскравим при порівнянні цін окремих груп. Так група «зерно й фураж», подорожчала за весь рік всього в 40 разів, в той час як текстильна група подорожчала в цілому в 183 рази, а вовняна й льняна підгрупа навіть в 216 разів. Таким чином вовна й вовняні тканини подорожчали за 1922/23 р. мало не в 51/2 разів більш як зерно й фураж. Ще більше подорожчала група металів, хоча тут грає роль те, що в минулому році ця група була дуже знецінена.

Рівняючи з довійськовим часом, найбільше подорожчали групи текстильної та харчової промисловости.

Перша група подорожчала в 2,56 рази більш, аніж всі товари (загальний індекс) в цілому. Друга група подорожчала в 2,40 рази. З окремих підгруп текстильної промисловости де-які дали подорожчання ще в більшій мірі (максимально подорожчала група бавовних й бавовняних тканин: мало не в 3 рази).

Далі йдуть групи паливо й метали, що в минулому році були, рівняючи до загального індексу, знецінені, тепер перевищують його на 58 і 70%. Вище загального індекса стоїть також група «шкіряні товари». Де-що нижче загального індекса стоять групи «хемичні товари» й «будівельні матеріали».

Загалом же, рівняючи з минулим роком, відношення індексів окремих груп всіх промтоварів до загального індексу збільшилося.

Зате це відношення значно зменшилося для с.-г. продуктів і особливо для групи «хліб і фураж» (3—1,02 на 1 жовтня 1922 р., до 0,45 на 1 жовтня 1923 р.). Таким чином 1 пуд зерна й фуража коштує зараз в середньому, в довійських карбованцях 0,44 того, що він коштував на 1 жовтня 1922 і 0,45 того, що він коштував до війни.

Коли порівняти це з тим, що бавовна й бавовняні тканини коштували на 1 жовтня 1923 року в довійських карб. в 2,9 рази більше ніж до війни, то матимемо, що відносно до бавовняної групи, група «хліб і фураж» подорожчала в довійських карб. в 6,6 разів менше.

Зазначимо, що загальний торговий індекс Держплану подає середній рух гуртових цін по всьому Союзу Рад. Республік (європейська частина). По окремих же районах віддалення між «ножицями» ще більше, особливо, коли рівняти ціни роздрібного торгу.

Окрім «ножиць» характерним є ще й значне збільшення цін на паливо й метали, що є одною з основних передумов відновлення важкої промисловости.

ПРОБЛЕМА «НОЖИЦЬ».

Проблема «ножиць» весь час турбує наші керуючі й партійні кола. З широкої дискусії вже виявилися основні причини такого сильного розходження між цінами с.-г. продуктів і промтоварів. Причини ці є такі:

1. Наша промисловість і торгові органи почали працювати з дуже обмеженим оборотним капіталом. Звідси й природне стремління збільшити цей капітал за допомогою підвищення цін.

2. Загальна собівартість сучасної продукції, завдяки цілій низці умов (слаба нагрузка, старість машин, великі видатки на паливо й сировину то-що), значно вище, як до війни.

3. Розвиток податків в середині року значно підвищує собівартість.

4. Сировина, що в минулому році була знеціненою, дуже подорожчала. До того ж і закордонна сировина обходиться дорожче, ніж до війни.

5. Постійне зростання цін на сировину й збільшення податків створили стремління господарчих органів до страхування себе від збитків шляхом підвищення цін.

6. Широкий кредит, що був відкритий для промисловости Державним Банком в 1922/23 році, дав нашим господарчим органам можливість затримувати в себе продукцію, виробляючи для складу й тим самим поступово одриваючися од споживчого ринку.

7. Великі побічні видатки на зарплатню, на страхування, високі відсотки на кредити все це значно підвищує собівартість.

8. Недосконала організація нашого торгового апарату, який значно підвищує ціни на товари, поки вони потраплять од виробництва до споживача.

9. Низькі ціни на хліб мають підставами: добрий урожай 1922 р., велику кількість проданого хліба, що впливає на ринок і, останніми часами, викидання селянами на ринок великих партій хліба для реалізації у зв'язку з виповненням єдиного сільсько-господарського податку.

Для того, аби всі оці причини, що викликають розсування «ножиць», усунути, зараз провадиться енергійна робота.

Так, шляхом концентрації й поліпшення роботи промисловости можна буде досягти загального зниження собівартости. Окремі комісії цін переглядають калькуляції певних господарчих органів, маючи метою усунення безпідставних моментів в справі призначення цін. На черзі стоїть питання «уплотнення» торгового апарату. Можливим є також

і підвищення хлібних цін, після того, як промине час «податкової гарячки».

Усі ці заходи мають в найближчому часі привести до зближення «ножиць». Але уже й тепер, завдяки припиненню широкого кредиту й новій кризі збуту, наші госпоргани змушені значно знизити ціни на промтовари.

С. Розентул.

Х А Р К І В.

У СПІЛЦІ СЕЛЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ «ПЛУГ».

За останній місяць робота спілки селянських письменників «Плуг» значно поширилась. Почала справно працювати літературна студія «Плуга». Що-неділі відбуваються в помешканні Сельбудинку студійні збори плужан, на яких пророблюються та обговорюються ті чи інші питання. Останні збори студії «Плуга» було присвячено розбору статті О. Білецького про нову українську поезію та доклад т. М. Майського про техніку кіно-сценарія. Літературно-публічні вечірки «Плуга» — понеділки відбуваються регулярно. До сього часу відбулося 75 вечірок. На передостанньому понеділкові було заслухано доклад т. А. Панова про культурне життя на Кавказі. який дуже зацікавив аудиторію. На останніх вечірках зачитувалися та обговорювалися оповідання та вірші плужан і, між іншими, було заслухано оповідання В. Стефаніка — «Сини» та читав свої нові вірші Д. Загуг. Уже складено ч. I альманаху «Плуг» і складається умова з Держвидав'ом про те, щоб видання альманаху було періодичним.

Місцеві філії спілки, з наступом осінньої пори починають потроху розвивати свою діяльність.

Вживаються заходи до організації філій спілки в Києві та Одесі.

До бюро організації подано багато заяв про вступ до членів спілки.

В портфелі «Плуга» зібралася велика сила недрукованих матеріалів членів спілки, які в найближчий час розподіляються поміж окремими видавництвами. До сього часу вийшло з друку й друкується до 20 книжок творів окремих плужан.

І. Ш.

Т Е А Т Р.

За минулий літній сезон і біжучий осінній Харків не тільки не може похвалитися будь-яким «досягненням» в царині театрального мистецтва, а й взагалі нічого не може про себе сказати.

Студія театру ім. Лесі Українки була примушена за браком помешкання й коштів припинити свою працю й перенести свою діяльність в особі поодиноких керівників в районні робітничі клуби.

Державний театральний технікум ліквідувався ще в травні.

Пролеткульт знайшов собі притулок «Уголок артиста», типовий театр-мініатюр зо всіма атрибутами, цьому театру належними.

І лише наступний зимовий сезон обіцяє дати щось нове, серйозне й цікаве.

Наркомосвіта при допомозі т-ва «Укробсельтеатру», нарешті, серйозно взялася за справу створення в Харкові Українського Державного Драматичного Театру.

Відпущений Державою «Малий Театр» весь знову відремонтовано. При театрі існують квартири для артистів. Існує своя електрична станція й парове опалення всього помешкання театру.

Крім того, передбачається й постійне субсидування театру. Поки-що Раднаркомом ухвалено відпустити театру тридцять тисяч золотом (30.000).

Отже, є надія, що з матеріального боку театр буде забезпечено.

Що до складу групи, котра має грати в ньому, то тут, здається, також все гаразд. Складено умову з театром ім. Франка.

Трупа досить сильна й цікава. На чолі всього діла—директор театру Гнат Юра, головний режисер франківців, людина з досить поважним стажем.

Цікавий напрям театру: він відзначається від знайомих вже Харкову театрів Курбаса й Мейерхольда тим, що в протилежність цим двом корифеям, котрі всю свою увагу скеровують на рухові зовнішньому, театр ім. Франка стремить до виявлення й перетворення цього ж таки руху внутрішніми, глибшими засобами. Таким чином, коли актор у Курбаса, чи Мейерхольда є лише необхідний, неминучий атрибут, потрібний для виконання задуми режисера аксесуар,—у Юри, в театрі Франка актор є певним чинником і займає досить поважне місце.

Персонально склад трупи, крім постійних поповнено запрошеними акторами. З харківських артистів увійшли Д. Грудина, Й. Маяк і Л. Болобан. З київських—відомий вже Харкову талановитий артист С. Семдор, артистка П. Самійленко, артист В. Васильєв.

З найбільш відомих франківців в трупі маютьс: Гнат Юра (головний режисер) О. Ватуля, Терешко Юра, Є. Коханенко, В. Варецька, О. Юрський, К. Коханова, О. Горська, Ф. Барвінська, О. Рубчаківна, К. Кошевський, М. Пилипенко, В. Кречет.

Художньою справою керуватиме художник Романовський. Запрошено також художника Магнера. На чолі музичної справи музика Коссак.

Репертуар театру складається з п'єс героїчного характеру, психологічного й комедійного.

В роботі такі п'єси: «Гамлет», «Отелло», «Юлій Цезарь». Крім того, готуютьс:

Вечорі творів Л. Українки й Перетца.

Відкриття театру передбачається пристосувати до Жовтневих свят.

Підуть п'єси: «Червоні салдати»—трагедія Вітфогеля, присвячена т. Леніну й всьому штабові Великої Революції; «Едіп Цар»—Софокла й «Лісова пісня» Лесі Українки.

«УКРОБСЕЛЬТЕАТР».

За невеликий час т-во «Укробсельтеатр» (Український Робітничо-Селянський Театр) розвинуло чималу акцію.

Засноване 3—4 місяці тому невеличким гуртком «фанатиків», котрим ніхто не вірив і з котрих «специ» театральної справи глузували, Т-во при активній допомозі одного з найголовніших фундаторів Т-ва, новітнього мецената робітничо-селянського театру—Українбанка, твердо стало на ноги й змогло привернути до себе так увагу як і симпатії громадсько-державних кол і кооперативно-кредитових та професійних організацій.

Одночасно було приступлено: 1) до організації в Харкові українського театру, 2) до придбання коштів, шляхом притягнення різних установ та організацій в склад пайщиків Т-ва, і 3) до юридичного оформлення свого становища.

По п. I завдання виконано майже на всі 100%. При найближчій участі Т-ва переведено ремонт помешкання «Малого Театру» (Т-во позичило Наркомосвіті біля 1000 червінців), викликано трупу (ім. Ів. Франка) і в майбутньому має Т-во підтримувати Театр так морально як і матеріально.

По п. II. маємо таку картину: зараз до складу Т-ва увіходять такі інституції:

1. Наркомос.
2. Наркомзем.
3. Губвиконком (Харківський).
4. Укрзовнігосторг.
5. Українбанк.
6. Укр. Червоний Хрест.
7. Сільський Господарь.
8. Українкустарьспілка.
9. Спілка сел. письм. «Плуг».
10. Спілка прол. письм. «Гарт».
11. Видавн. Т-во «Рух».
12. Видав-во «Пролетарій».
13. Видав-во «Книгоспілка».
14. Театр ім. Л. Українки.
15. Театр ім. І. Франка.
16. Управл. Півден. Залізн.
17. Управл. Пів.-Дон. Залізн.
18. Т.П.О. Пів.-Дон. Залізн.
19. Харківська Кустарьспілка.
20. Губпрофрада.
21. Профспілка «Всеробіс».
22. Профспілка «Всеробітос».
23. Профспілка «Всеробітземліс».

24. Профспілка «Печатник»—разом усі пайщики на загальну суму паїв до півтори тисячі червінців.

Встановлюються зв'язки з великими містами України, де мають бути засновані філії Т-ва.

Крім того в самому Харкові мають ще увійти до Т-ва по-над 25—40 установ.

Що торкається п. III. то Статут Т-ва зараз, після ухвали його колегами Наркомосвіти й Комвнуторгу У.С.Р.Р. знаходиться в Раднаркомі, де має бути остаточно затверджений.

К І Н О.

За останній час ВФКУ розвинуло велику діяльність що до найскорішого випуску власних фільмів, а також і розробки нових сценаріїв, які б відповідали сучасності. Зараз розпочали знімати окремі сцени з нових постановок «Тараса Бульби» та соціальної драми «Остап Бандура» під режисурою Гардіна. Окремі натурні знімки будуть провадитись у Києві та в інших містах, на Дніпрі. До цих картин заготовляється нове убрання і всі приладдя по окремих малюнках. Ці дві картини будуть мати кілька окремих цікавих моментів—як наприкл., у «Тарасові Бульбі»—життя, запорізької січі й інше.

В недалекому часі у Харкові буде проглянуто нові фільми, що їх випустив ВУФКУ: «Господарь черних скель», «Кандидат у президенти» та найважливішої вистави біжучого сезону «Слесарь и Канцлер».

Проводяться знімки виробничої картини—роботи на цукрових плантаціях, цукрового заводу імені тов. Калініна, що охоплює всі моменти роботи, а також і життя робітників.

Останній час науково-сценарна комісія звернула особливу увагу на технічні поліпшення розробки сценарія, в зв'язку з завданням нашого кіно. Ця комісія мусить стати лабораторією, де буде провадитись дослідча робота що до вироблення нових форм сценарія та вивчення психології глядача—аби взнати, що зараз для нього найбільше потрібно. З цієї метою будуть роздаватись глядачам анкети й улаштовуватись бесіди після різних сеансів.

МОЛОДИЙ РОБІТНИК.

Видавництво «Молодий Робітник», при ЦК КСМУ, видало за останній місяць такі книги: 1) М. І. Яворський «Коротка історія України», 2) Хрестоматію «Освободженний Труд» ч. I і ч. II, 3) «Юнацький рух» збірник матеріалів по історії юнацького руху на Україні.

Друкуються й незабаром вийдуть такі підручники та збірники: 1) «Хрестоматія Молодого Селянина», 2) «Країна Чорного Золота», збірник про Донбас, 3) «Залізний вік», збірник про залізо, 4) «Марксіська Хрестоматія для юнацтва» Семковського, 5) Збірник про Леніна за редакцією Д. Лебеда, 6) «Політграмота молодого робітника»—книги вийдуть одночасно російською та українською мовою.

Видавництвом пророблена велика редакційна робота, виготовлено декілька нових збірників та хрестоматій. На замовлення видавництва пишеться багато популярно-наукових книжок, робиться переклади нових романів з чужих мов.

Місцеві філії видавництва широко розвивають свою діяльність,—особливо гарно працюють Полтавська та Одеська філії.

В скорому часі видавництво почне видавати популярно-науковий та політично-громадський юнацький часописи українською мовою.

СЕРЕД МИТЦІВ.

— М. Хвильовий написав дві новелі: «Орест із Альянки» і «Страйк»; виготовував до друку другу книжку новель, яка має вийти в кінці цього року.

— В. Сосюра написав де-кілька поезій, здав до друку збірку «Осінні зорі».

— М. Йогансен опрацьовує поему «Комуна». Перекладає німецьких поетів. Опрацьовує наукові роботи.

— Валер'ян Поліщук написав твір «Металеві віхи», де змальовані ступні минулої культури (мідь, бронза), сучасної (залізо, криця) й майбутньої (алюміній і дюралюміній).

Він же написав три поезії: «Сила», «Ніч газетяра» й «Ранок» і новелю «Філігрань». Державне Видавництво України ухвалило видати збірник

його поем. Всеукр. Фотокіно замовило сценарій «Бармашиха». Валерьян Поліщук має видавати журнал мистецтва «Динамічний лют». Крім відділів творчості, критики й инш. тут має відродитись давня форма літерат. боротьби епіграма, сатира, памфлет.

■ І. Сенченко написав оповідання «Життєві фільми» й «Інженіри».

■ О. Копиленко написав оповідання «Голубиний заспів» та новелу «У ніч».

■ Гр. Коляда написав поему «Настя».

■ І. Дніпровський працює над книжкою «Портрети гартіванців».

■ С. Пилипенко. Вийшла з друку «євангелія часу» разом двома накладками: «Шляхом Освіти» в Києві і «Космосом» у Берліні.

Працює над каркасами колективних творів (повістей та романів).

■ А. Панів виготовував ціл віршів: «Подорож у Крим і на Кавказ».

■ В. Вразливий. Друкується накладом «Шляху Освіти» збірка оповідань: «В яру». Кінчає повість «Метеори».

■ Петро Панч. Вийшли з друку накладом «Шляху Освіти» повісті: «Там, де верби над ставом» і «Гнізда старі»; друкується збірка оповідань: «Бій преподобний».

Виготовував до друку оповідання: «Зелена трясовина» і «Мишачі нори».

■ І. Кириленко. Вийшло з друку, накладом «Червоний Юнак» оповідання «Таких багато».

■ І. Шевченко. Вийшло з друку накладом «Червоний Юнак» оповідання: «Яшко». Кінчив оповідання «Сашка» і цілць робітничих пісень, крім того переклав російських пролетарських письменників.

■ І. Муринець. Вийшла з друку 3-х актова п'єса «По ревізії», друкується накладом «Книгоспілки» діточа п'єса «Розумна бабуся». Написав п'єсу «Спартак».

■ Ан. Крашаниця написав декілька оповідань і поезій із комсомольського життя.

■ М. Романовська готує до друку збірку своїх поезій.

■ П. Голота готує до друку поему «Осінніми шляхами» і виготовував збірку віршів «Сонце в поезії».

■ Гжицький друкує накладом «Руху» збірку поезій «Трембітені тони».

■ Степовий. Вийшла з друку накладом ДВУ п'єса «Боротьба».

■ І. Бедзик. Написав п'єсу «За кулісами церкви».

■ Н. Капустянський виготовував розвідку «Історія розквітку української соціальної пісні».

■ М. Доленго. Т-во «Цех каменярів» випустило дві збірки поезій М. Доленго — першу п. н. «Блакитна жалоба» і другу п. н. «Litterae».

■ Я. А. Мамонтів написав нову п'єсу «Ave Maria», трагедія на 5 дій, де трактується проблема релігії.

■ Л. Улагай-Красовський кінчає п'єсу «Чотири вершники», яка йтиме у Державному Українському театрі.

■ Гордій Коцюба кінчає повість «Сміх і радість», з революційного побуту.

■ Російський письменник А. Лейтес зараз пише нарис сучасного українського красного письменства для петроградського журналу «Жизнь Искусства».

■ С. Кравців — написав поради для авторів видавців — «Одруку пису до книги» з невеличкою вступною статтею про історію книги на Україні.

■ Композитор Б. Яновський до вистави «Лі-лю-лі» написав музику й надіслав цей музичний твір Ромен Роланові до Парижу. Музика під час виконання її в Державному театрі мала великий успіх.

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПРОМИСЛОВОГО ПОДАТКУ.

На підставі постанови ЦВК та РНК від 19 вересня 6. р. Народнім Комісаріатом Фінансів звільняються від державного промислового податку видання й продаж автором власних літературних та музичних творів, коли не утримується для цього торговельних або промислових підприємств (п. 14).

ПАМ'ЯТНИКИ МИСТЕЦТВА.

Науковим Комітетом розроблено інструкцію розподілу майна бувш. Києво-Печерської Лаври між Народніми Комісаріатами: Соціального Забезпечення та Нар. Освіти. Всі будівлі, пам'ятники мистецтва, все майно, що належало бувш. Києво-Печерській Лаврі, переходить в розпорядження Наркомосу УСРР.

Наркомос виділяє з майна для потреб Київського Відділу Соц. Забезпечення ті будівлі, що не

мають особливого художнього значіння. Інструкція затверджена головою Раднаркому УСРР.

V A R I A.

Член Російської Академії Наук В. П. Бузескул, який повернувся з подорожі в Петербург, зробив Науковому Комітетові доклад про Російську Академію Наук.

В цей час Академія Наук зайнята підготовчими роботами до 200-річного святкування ювілею Академії.

Неодмінному секретареві Ольденбургів, командированому закордон, доручено запросити де-яких чужоземних наукових робітників взяти участь в ювілейних святах.

Робота Російської Академії проходить в досить сприяючих нормальних умовах. Життя Академії й взагалі наукове життя в Петербурзі продовжує розвиватись, хоч брак коштів впливає на де-які галузі роботи, зокрема це почувається на академічних виданнях; доводиться сильно скорочувати їх, наприклад: на досить довгий час Академія примушена буде припинити видання «Известий».

Взагалі ж у Петербурзі дуже розвинена книжкова торгівля, дуже багато приватних видавництв. Найбільш розскуповують книжки та видан-

ня науково-популярного змісту. Бувша фірма Брокгауза-Ефрона видає також наукові праці.

Академік Бузескул познайомився з відомим норвежським ученим філологом Брокком, котрий приїхав у Петербург з Християнії.

Брок—особистий друг Нансена. Він з великою цікавістю вів розмову з В. П. Бузескулом про ССРР та про Україну й повідомив про те, що Нансен тепер вважає своїм завданням і обов'язком знищити духовний голод радянських республік.

Наукові установи можуть звертатись до місії Нансена зі списками книжок та часописів. По цих списках і будуть висилатись закордонні видання.

A. P.

НА ХАРКІВЩИНІ.

Валки. Засновано український літературний гурток імені «Плуга».

До праці в гуртку закликано український державний хор, артистів, кобзаря та інші культурні сили.

Вечірки прилюдно відбуваються щосуботи в партійному клубі. На них провадиться вивчення української літератури, як старої так і революційної доби.

Членів гуртка нараховується декілька десятків чоловік.

К И І В.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ.

(Допис).

Культурне життя Києва літом завершило і тільки з середини вересня можна було помітити де-які ознаки наближення зимої пори. Що-правда, видавничий рух був доволі жвавий, але виходили, за малим винятком, самі підручники для трудової школи.

Розмови про великий журнал лишаються другим рік розмовами. Особливо багаті на такі балачки панфуті.

Інших угруповань у Києві нема. Літературні сили розпорошені, не тільки не об'єднані, а навіть і на ріжні течії нездиференційовані. Спроба Культкомісії Академії Наук улаштувати літературні зібрання скінчилася не дуже вдало. Що-правда, люду було переповнено, але добір матеріалу й диспут були бідні і без провідної ідеї. Можливо, що далі

з програмою справа поліпшиться, а тим самим і публіка виявить більше оживлення в диспуті.

Київ чекав гостей з Харкова. Весь час були відомості, що має приїхати «Гарт».

Така поїздка як що не «Гарта», так бодай персонально харківських письменників до Києва є дуже потрібною, бо прискорить взаємне порозуміння поміж Харковом і Києвом. Зараз неналагодженість літзв'язків в Києві почувається сильно, і, безсумнівно, лише технічні перешкоди затримують утворення спільної дружньої роботи.

На літературні збірники чи—індивідуальні, чи колективні—Київ не багатий. Нічого не друкувалося й зовні літжиття найбільш виявляється в «Новій Громаді», в «Більшовику» та в Академічних вечірках.

Театру нема. З 1-го листопаду має розпочати Курбас, де-кілька вистав композиції «Карнавал» дав театр ім. Михайличенка. Безумовно, це дуже

видатне явище і треба чекати окремої розвідки про методи Марка Терещенка (ідейний керівник театру), бо коротенькі замітки, що були заповнили на де-який час київські газети, не дали повного освітлення.

В Академії Мистецтв життя на зиму обіцяє бути цікавим. Приїхало кілька нових професорів, і це мусить добре відбитись на темпі й характері роботи.

Музичне т-во ім. Леонтовича енергійно розвиває свою діяльність і, по всіх даних, взімку дасть цілу низку цікавих концертів і музикальних вечорів. Зараз випустило 6-те число «Музики» й друкує 7-е, присвячене Лисенкові.

Український Науковий Інститут Книгознавства друкує 4-е число «Бібліологічних Вістей».

МИСТЕЦТВО В КИЇВІ.

(Допис).

Після шостирічної летаргії мистецький Київ прокидається до життя, правда, не широким розмахом, але оживлення відчувається значне й зима обіцяє принести багато цікавого.

Ряд художників, що в свій час покинули Київ ради села, повертають назад, навантажені новими працями. З'їждяються, групуються по напрямках. Виникає ідея про виставку й зріє з кожним днем, так що Київ напередодні ряда виставок, давно бажаних і сподіваних.

Єсть думка заснувати мистецьке товариство на зразок музичного т-ва ім. Леонтовича. Гостро підноситься питання про періодичний мистецький журнал, який освітлював би проблеми сучасного мистецтва. В проекті—видавництво, мета котрого видавати монографії сучасних художників і по народньому мистецтву.

Зокрема серед художників провадиться такі праці: Василь Кричевський готує серію пейзажів «Старий Київ», ціле ж літо працював, як архітект над обмірами старовинних будівель м. Київ.

Михайло Козік привіз з села, де перебував майже три роки, свої улюблені мотиви квітів. Що до засобу виконання, то художник почав вживати темперу.

Юхим Михайлів нещодавно закінчив дві пастелі «Чайка» й «За-

вісою життя», обидві символічні, як і всі його праці.

Вадим Мелер захопився цілком композиціями для новітнього театру й працює в мистецькому об'єднанні «Березиль». Зараз вікінчує декорації для постановки «Макбет».

Що до різбарів, то їх не чути. Після невеликого зворушення після конкурсу на пам'ятники: «Жертвам Революції» та «Леніну» вони затихли.

Але незабаром їх спокій буде порушено. Музичне Т-во ім. Леонтовича на-днях оголошує конкурс на пам'ятник (надгробок) композиторові Миколі Лисенкові.

Інтенсивно працював минулий сезон Сергій Жук, але, на жаль, скрутні умови життя стоять на перешкоді цьому досить талановитому майстрові.

Не повезло в цьому році педагогічним мистецьким закладам нашим, а саме: Інститутів Пластичн. Мистецтва та Художньо-Індустріальному Технікумові. За браком будинків у Наросвіті їх збили в один будинок, що був тісним для одного Технікума.

В обох цих закладах розпочались іспити. Хоч справа з помешканням так і залишається нерозв'язаною.

Юліан.

ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВА.

Інститут Мистецтва в Києві—єдина мистецька установа на УСРР, яка була заснована в 17 р. як Академія Мистецтв, в 1922 р. перейменована в Інститут Пластичних Мистецтв, а зараз просто Інститут Мистецтв. Можна гадати, що через де-який час знов буде Академія Мистецтв, як і більшість московських Інститутів перейменовано в Академії.

Інститут Мистецтв складається з майстерень: 1. Ксилографічної й різьби по дереву (керує С. Бойчук), —2. Театрального Малярства (керує В. Мелер), —3. Художньої оздобу будинків (керує В. Кричевський), —4. Мозаїчної (керує Таран), —5. Скульптурної (керує Сагайдачний), —6. Монументальної (керує М. Бойчук), —7. Декоративної (керує Ю. Крамаренко), —8. Станкової (керує Ф. Кричевський) і 9. Станкової (керує Богомазов). Ще має відкритись Поліграфічна майстерня і Художньо-Пе-

дагогичний факультет. При І. М. маються художні зразкові курси для дорослих і дітей. Курси ці мають перейменуватися в семінарії при Художньо-Педагогічному Факультеті.

Навчальний план розбитий на 3 цикли: 1) загально-освітній, 2) чисто фахового характеру й 3) робота по своїх майстернях.

Поскілки в наш індустріяльний час художник-майстер мусить мати загальну освіту, спеціальну освіту й гарну ерудицію, навчальна робота йде повним темпом при самих строгих вимогах зачатів теоретичних і практичних.

При І. М. є музей по кількості і вартості річей і книжок дуже гарний. Організація музею належить т. Ернсту. Поширення повних можливостей праці Інституту йде поволі. Причина—матеріальний стан.

На це треба звернути увагу, бо зацікавленість в громадянстві росте, орієнтація на І. М. є, а Інститут Мистецтв пнється зо всіх сил, але все відстає од других Мистецьких Вузів ССРР.

Контингент студентства І. М. в кількості 200 осіб (разом з тими, що тільки вступили) майже весь робітничо-селянський.

Дві проф'ячейки «Роботос» і «Робіс» по своїй переважній кількості охоплюють все студентство.

Пряма участь активного студентства, на чолі з Політкомом, в житті І. М. дає свої належні наслідки.

Політично-наукову освітню працю серед студентства поставлено досить добре самими студентами. Наприклад, науковий гурток по досліді мистецтв вже в своїй початковій роботі досить сильний (яких нема в УСРР).

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ КНИГОЗНАВСТВА В КИЇВІ.

Інститут Книгознавства в Київі є спадкоємець б. Головної Книжкової Палати, за перенесенням якої до Харкова й було утворено цю нову наукову інституцію. Завдання Інституту є, по-перше, вивчення та студіювання дисципліни книгознавства з усіма її галузями, що вивчає друковане слово у всіх його проявах. По-друге Інститут студіює та збирає всі друковані матеріали українською мовою та про Україну, де б вони не вийшли, та зокрема територіяльно

вितвори друку українського на всіх мовах (в межах УСРР). На чолі Інституту стоїть вид. український бібліолог Юр Меженко, під керівництвом якого працює 8 співробітників. Брак матеріяльних коштів не дає змоги поширити роботи Інституту і через те найпотрібніші плани та ідеї лишаються поки що на папері (напр., в галузі видавничій і т. п.). Все ж Інститутом по змозі пророблено велику роботу. Інститут продовжує почату ще Головною Книжковою Палатою роботу над складанням систематичного покажчика книжок, що вийшли на території УСРР за 1917-1922 р.р. Готує також річні покажчики періодики на території УСРР за той же термін. Для своєї наукової роботи Інститут одержує від Української Книжкової Палати обов'язковий примірник всіх витворів друку на території УСРР. Окремо збираються та систематизуються агітаційно-прокламаційні видання.

Крім того при Інституті існує спеціальний окремий відділ «Усгаїпіса», що збирає та систематизує друковані матеріали на українській мові та про Україну до-революційних часів і сучасні закордонні.

Інститутом проведено на початку 1923 року велику роботу по влаштуванню Першої Всеукраїнської Виставки Друку. Ця виставка, між иншим, поклада початок для багатьох намічених далі виставок друку, в першу чергу готується річна виставка друку УСРР (1923 року).

Одним з чергових завдань Інституту є заснування постійних курсів практикантів при Інституті для підготовки робітників по всіх галузях книгознавства (бібліографії, бібліотекознавства, друкарській, видавничій та книгарській справах). Складено докладний програм, який уже ухвалений Науковим Бюро Наркомосу. Головним покажчиком роботи Інституту повинна бути його видавнича діяльність, але за браком коштів ця справа посувається поволі. Інститут приготував і готує до друку багато цінних матеріялів, але за 1923 рік зміг тільки надрукувати одну брошуруку Ю. Ковалевського «Правила карткографії». В серії науково-підручної бібліотеки Інститут має приготовані чи в стадії роботи слідучі праці: 1) Переклад з нового видання (1921 р.) скорочених

таблиць децимальної класифікації Міжнародного Бібліографічного Інституту. 2. Переклад повного підручника по міжнародній бібліографічній класифікації того ж інституту (в перекладі Юр. Меженка). 3. Переклад відомої праці по бібліотечній техніці P. Oilet & Z. Wouters. Manuel de la biblioteque Publique з 2-го вид. 1923 р. 4. Інформаційно-агітаційне видання про Інститут Книгознавства в Києві та його завдання й др.

Має готову й готує до друку також серію під назвою «Труди Інституту Книгознавства», з яких, напр.: 1. Повний систематичний покажчик книг надрукованих на території УСРР за 1917—1922 р. 2. Праця співробітника Інституту Стешенко «Бібліографічний покажчик книг надрукованих українською мовою на території 6. Росії від 1798-1916 р.р. вкл.» 3. Ігнатієнко В. «Бібліографічний покажчик української періодики та її історії». 4. Систематичний покажчик змісту часописів друкованих в 1923 р. на території УСРР і др. роботи.

Інститут взагалі в кожній своїй роботі йде до об'єднання українських бібліологічних сил, задля чого в першу чергу приступив до друкування органу під назвою «Бібліологічні Вісті» (вже вийшло 3 числа) і приймає діяльну участь в організації Першого Всеукраїнського З'їзду діячів Книги. В справах бібліології Інститут має постійний зв'язок з усіма відповідними установами ССРР та закордоном. Зокрема Інститут приймає участь в складанні міжнародного бібліографічного справочника (що видає міжнародна асоціація наукової співпраці при Лізі Націй в Женеві) та є представником в ідейному та практичному відношенні Міжнародного Бібліографічного Інституту в Брюсселі (для якого, між іншим, зараз складає бібліографічний покажчик змісту журналів, що друкуються на терит. УСРР).

Інститут надруковав та розіслав всім видавництвам та організаціям закордонним відозву з проханням надсилати всі витвори друку українського для його наукової роботи. (Між іншим Інститут має право одержувати в 1 прим. всю заборонену літературу з-закордону).

Поки-що Інститут одержав мало видань по-перше, з огляду нерозу-

міння деякими установами ваги збирання витворів друку, а по-друге за браком коштів та поганим транспортом (багато посилок пропало невідомо куди). Для збирання та пересилки закордонної літератури інститут має кореспондентів-представників, що збирають для нього матеріали (у Львові, Подєбрдах, Відні, Берліні й ин. містах). В сучасний мент інститут організовує сітку кореспондентів-співробітників по провінції для збирання та складання місцевих бібліогр. покажчиків.

Для спеціально наукової роботи при Інституті існує підручна бібліотека по книгознавству. Як окремий відділ заводиться підвідділ українського книгознавства, де збираються також періодичні видання, де є матеріали по книгознавству. Одним з чергових завдань Інституту є утворення музею-книги для наукових робіт та студій та складання біо-бібліографічного словника діячів України (на зразок відомої роботи Петрогр. Інст. Книз.).

В останні часи Інститут слідує по м. Києву над правильністю бібліографічної індексації всіх витворів друку, що згідно постанові Управління по Справах Друку тепер переводиться по всій Україні.

МАЛЯРСЬКА МАЙСТЕРНЯ ПРОФ. В. МЕЛЕРА.

Малярська майстерня проф. Мелера існує в Києві на протязі двох років. Засновуючи її, проф. Мелер поставив собі метою скерувати роботу майстерні й педагогіку на шлях наукового досліджування.

Для цього довелося вибрати більш-менш незіпсований старою школою елемент і з цими учнями, кількість яких увесь час мінялася, починати роботу.

В процесі роботи майстерні остаточно з'ясувався й набрав певних форм продукційний принцип, висунутий самим життям і прийнятий також і лівими митцями в Москві.

Матеріальні умови майстерні й життя учнів були тяжкі, поскільки вони не мали змоги одразу на перших кроках мистецької освіти використовувати своє мистецьке надбання для певних прибутків.

Для введення учнів в мистецьку культуру саме життя висунуло ідею колективу, який склався з самих учнів без участі проф. Мелера й існує до цього часу.

Метою проф. Мелера є підготувати сучасного театрального маляра, який би міг працювати в сучасному театрі, розуміючись на всіх шуканнях сучасного режисера й допомагаючи йому в усіх галузях його роботи.

Спільно з режисером сучасний маляр повинен обґрунтовувати його задуми на основі законів просторового оформлення.

Учні майстерні вивчають малярство, графіку, відношення малярства до різних матеріалів. Певним фахом майстерні залишається театральне малярство, але колектив виконує різноманітні замовлення.

З виконаних колективом робіт треба відзначити розробку друкарського матеріалу для плакатів. Таку роботу було виконано для афіш про постановки «Газу» й інших.

Взімку колектив працював на завданнях «Червоного Хреста», виконуючи малюнки по дереву по старих українських зразках. Ці роботи було відзначено премією на Московській художньо-кустарній виставці.

В галузі портретного малярства майстерня працює над портретом пан-футуриста Михайла Семенка. Ця робота незабаром закінчується. В дальшому передбається серія різних портретів.

У майстерні є 20 учнів. Керують роботою майстерні проф. Мелер і його дружина, художниця Генке-Мелер.

«КАРНАВАЛ».

Композиція «Михайличенківців».

Курбас та Терещенко. Два герої сучасного українського театру, їх завжди й згадують разом, хоч би того тема і не вимагала. Очевидно, це викликано тим, що Терещенко й Курбас обидва в театральне дійство ввели ритмизовані рухи. Але на цьому кінчається подібність.

Терещенко сам по собі остільки цінне й цікаве явище, що його можна розглядати окремо від робіт майсте-

рень Курбаса. Та й не тільки можна але й потрібно.

Будемо говорити лише про «Карнавал», бо інші композиції вже досить відомі, а до того ж «Карнавал» багато де в чому поступував від попередніх вправ «Михайличенківців».

Воснову театрального дійства покладено рух, напружений, інтенсивний, динамічний. Виправдання тому рухові треба шукати не в психологічних моментах дійства (чи в цілому, чи окремого героя), а лише в індустріально-робітничому житті. А тому рух у Терещенка й не потрібне бути звязаним з психікою та емоцією персонажів;—треба ще підкреслити, що психологізм і емоційність—це поняття зовсім чужі мистецтву «Михайличенківців». В цьому правда сьогодняшнього дня.

Індустріально-робітничий рух виявляє напруження не психологічне, а лише фізичне і тому так високо розвинута у «Михайличенківців» культура фізична. Майже акробатизм. Дійство розвивається на тлі максимальної рухливості тіла, і як що у Курбаса рух—то і мострація, пояснення, підкреслення й підтвердження слова як психологічного чинника, так у Терещенка він індустріально-виробничий процес і свідомо одмовляється від звязку з психологічною структурою дійства. Переживання нема, психології нема, євища колективна мета—робочий процес і в ньому треба шукати джерела рухів у Терещенка.

В цьому Терещенко безумовний колективіст. Треба ще підкреслити й зарахувати в актив «Михайличенківців», що вони вийшли с-під гіпнозу поняття «краси». Всі естетичні критерії скасовано. Те, що по-російському звється «красівість» і що тягнуло мистецтво в міщанський салон, для Терещенка чуже. Красиво те, де є напружена робота, красиво все те, що викликано працею. Справедливо буде відкинути слово красиво і замість нього поставити «матеріалізм для мистецтва».

Терещенко вивчив виробничі рухи і з великим хистом використовав і в цілому їх виді і в окремих елементах, бо при вивченні він їх розкладав на первні, як математик формулу. Він показав себе не лише аналітиком, але й дав синтез тих елементів руху

і досяг того, що створив театр дійсно динамічний.

Масові сцени довершені по своєму технічному виконанню і по динамічному виявленню. Не можна й не треба говорити про окремих персонажів. Помилково зрозуміли устремління Терещенка ті, що рецензуючи виділяли із всього дійства окремих дієвих осіб. Їх не можна виділяти так само, як і окрему постать із юрби; всі вони лише частина величезного механізму, що в цілому має назву композиції. Персонажі у Терещенка не типи, тим більш не герої, а невідірвні складові не індивідуальні частини всього єдиного завдання.

Тепер трохи про самий «Карнавал». Це сатира і навіть з доволі великими натяками на сюжет. Звичайно, це не робота Терещенка, а Ромен Ролана, але характерно те, що Терещенко прийняв такий твір. Перші його композиції були безсюжетні і тому їм мабуть іноді бракувало правдивого динамізму, — було статус напрудження (як що буде такий термін зрозумілим). В Карнавалі крок вперед. Звичайно, це не сюжет з завязкою, з кульмінацією, з розв'язкою — хоч де-що подібне ніби й може нагадати — але все ж таки послідовність дійства, хоч нема розвертання дійства.

Ще один поступ Терещенка. «Карнавал» — це сатира. Не ліричний патос з трагічними концепціями, а здорова сатира; не гумор, не усмішка, а регіт іноді остільки голосний, що інтелігенські делікатні душі не витримували й тікали з театру, коли бог на авансцені вигукував лайку «сукин син».

Так сміються ті, що перемогли й сміятися інакше не тільки не вміють, а й не хотять. Така сатира не Мейерхольдовські нічні горщики з імператорами, із землею дибом; це не смішно, як не смішно взагалі все інтимне, а здоровий глум, голосний регіт з контраста, з фальші, вскритої таланом режисера може бути єдиною правдиво сучасною сатирою.

БЕРЕЗІЛЬ.

Культшесфство «Березоля». В своєму маєтку «Красная Слобода», на Київщині, Березіль прийняв культшесфство над околицями

селами. В першу чергу взято на увагу місцеву школу. В головному будинку маєтку одведено для школи декілька кімнат, які спішно ремонтуються, закуплено відповідну кількість підручників і шкільного приладдя. На зіму школа має бути забезпечена паливом і всім потрібним. Крім того, учителеві школи вирішено допомагати матеріально, а також газетами й книжками.

Вступні іспити до вишколи «Березоля» закінчилися. Всього прийнято коло 40 чол, переважно незаможників. Через іспити пройшло за останній місяць коло 300 душ.

В майстерні № 3. В Білій-Церкві жваво готуються до вистави в день свята Жовтневої Революції. Під керуванням дел. об'єднання тов. Чистякової - Курбас приготовлено п'єсу «Рур».

Перший виступ майстерні № 2 відбудеться в одному з місцевих театрів в день Жовтневого свята, 7 листопаду. Готується до вистави інсценівка т. Ф. Лопатинського.

Відкриття сезону майстерні № 4 відбудеться 7 листопаду. Для відкриття піде інсценівка роману У. Сінклера «Джimmy Хігінс» в постанові Л. Курбаса.

Цими днями т. Ігнатович приступив до репетицій Толера «Маса Людина» в т. м. № 4.

ТЕАТРАЛЬНИЙ МУЗЕЙ.

Для того, щоб наглядно простудіювати еволюцію розвитку театру на Україні взагалі й нашого театру зокрема, потрібен театральний музей, в якому б були зібрані усі матеріали, що до історії розвитку театральної культури на Україні — від найдавніших часів аж до наших днів, бо ніде не промовляє так виразно й безпосередньо сила й міць культури, мистецького минулого, як в музеях. Молоде покоління прихильників театру матиме звідки черпати свої знання й досвід, а історики театру матимуть нарешті потрібні матеріали.

Мистецьке об'єднання «Березіль», яке поруч з творенням нових форм театального мистецтва, кладе перші цеглини театральної науки, в повній свідомості нагlosti потреби — взяло

на селі працю утворити перший на Україні театральний музей.

В січні 1923 р. була обрана спеціальна Музейна Комісія—в складі т.т. Гакебуш, Тихонович, Кононенко, Савченка й Василька, — яким доручено було за всяку ціну організувати Музей. Мета цього музею—зібрати й зробити доступними широким масам все, що стосується до театральної культури на Україні незалежно від націй, часів та ідеологічних угруповань. Т. Музей М. О. «Березіль» мусить бути суцільно нейтральною організацією й широко відкрити свої вітрини для всіх матеріалів.

Без жадних коштів, перегружені іншою черговою працею в своїх майстернях, члени Музейної Комісії ось уже 8 місяців працюють над збиранням матеріалів для Музею. Треба признати, що праця не пройшла марно, пощастило зібрати дуже цінні матеріали: між ними перше місце займають дарунки М. К. Заньковецької, яка дуже прихильно поставилася до ідеї утворення Театрального Музею і вітала наші заходи від щирої душі. Зараз М. О. «Березіль» має можливість одвести під Музей спеціальну велику кімнату і таким чином організаційний період закінчується.

Музей міститься: Київ, вулиця Воровського, 29.

АСОЦІАЦІЯ ПАНФУТУРИСТІВ УКРАЇНИ.

З осені цього року панфутуристи розгортають свою роботу у всеукраїнському масштабі з центром у Києві.

Ц. К. Аспанфуку ухвалено декларацію по цілому фронту теорії й практики панфутуризму, а також вже виготовлений статут Асоціації надається на затвердження.

Останніми пленумами панфутуристів постановлено звернути спеціальну увагу в бік панфутуристичної конструкції, зважаючи на те, що деструктори вже досить себе виявили, в той час як конструктивна робота ледве намічена. Цією роботою будуть заняті панфутуристи протягом цілого сезону 1923—1924 року.

Вже приступається зараз до видавничої роботи. Не пізніше 1-го жовтня виходить бюлетень панфуту-

ристів в формі регулярного двохтижневого журналу.

Поновляється вихід «Семафора в Майбутнє», який буде виходити раз на місяць і буде присвячений переважно роботі ідеологічного Бюро Асоціації панфутуристів.

Спеціально практиці панфутуристів призначаються альманахи. Кождий альманах присвячується окремо для ударних фронтів—буде альманах деструкторів, альманах обструкторів, екструкторів і конструкторів (метамистців).

Одначасово буде провадиться широка пропагандиська праця у всеукраїнському масштабі, а для всесоюзної й міжнародньої роботи виділено Оргбюро Панфутінтерна, на чолі котрого стоїть Михайло Семенко.

СЕРЕД МИТЦІВ І ВИДАВНИЦТВ.

— В-во «Спілка» друкує 3-ю збірку поезій Дм. Загула під назвою «Поема про сотворіння»; готує до друку «Герой» Сінга.

— В-во «Слово» друкує «Чумаки» поему М. Рильського.

— Видавництво «Час» розпочинає видання систематичної літератури по різних галузях знання. А до того вирішило випускати літературні збірники (типу альманахів). Перший такий збірник мусить піти до друку в листопаді місяці.

— «Глобус». Під такою назвою почне виходити з 1 листопада додатком до газети «Більшовик» двохтижневий, ілюстрований універсальний журнал для широких робітничеселянських мас.

Передплатники газети одержуватимуть журнал, як безплатний додаток.

— Г. Косинка виготовував до друку збірку оповідань.

— Дмитро Загул переклав для театру Курбаса п'єсу Толера «Людина-Маса», а для студії «Березіль» — «Загамейського війта» — Кальдерона та «Героя» — Сінга.

— П. Филипович закінчив досить значну студію про Котляревського.

— Т. Осмачка крім «Нашої легенди», яку він зачитав на вечірці в Академії, закінчив складанням другу збірку поезій.

— Олена Журлива написала цілком революційних поезій «Червоний Шум».

« Мих. Могилянський написав літературно-критичну статтю про сучасне українське письменство, яку зачитав на черговій вечірці в Академії Наук.

« Гнат Маркуш написав поему «Регретіум мобіле».

« В. Атаманюк переклав з єврейських нових поетів поезії Дувид Гофштейна, А. Кушнірова, Іцїка Фефера, Аврума Кагана.

« Критик Мик. Зеров пише нариси по історії нового українського письменства. Він же виготовував том перекладів з римських класиків.

« Критик і теоретик письменства, Якубський, закінчив велику розвідку про Лесю Українку.

« Критик Юр Меженко закінчив збірку статей про українських письменників переважно революційної доби. В збірку входить кілька теоретичних розвідок.

« О. М. Стешенкова склала другу частину читанки «Рідні Колоски». Читанку дозволено до вжитку в установах соціху.

« Худ. Юх. Михайлів закінчив останню свою композицію «За завісою тайни». Картина справляє велике враження: це найкраще з усього того, що намалював Юхим Михайлів.

« Композитор Козицький написав музику до поезії Вал. Поліщука «Марш юнаків».

« О. Крамаренко переклав з французької—поезії П. Верлена.

НА КИЇВЦІНІ.

С. Сулимовці. Баршпільського району. Відкрито клуб ім. Франка. На відкритті було сказано промову «Хто такий Ів. Франко і чому його іменем названо Сулимовський клуб-читальню».

М. Баршівка. Молодий письменник О. Сорока виготовував до друку книжку своїх поезій «Я прагну пить» та инш.

М. Самгородок. Письменник С. Волковинський написав поему «Немов причинна».

ПОЛТАВА.

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФИЧНИЙ ВІДДІЛ ПОЛТАВСЬКОГО МУЗЕЮ.

У своїй роботі цей відділ керується необхідністю якомога ширше використовувати можливі засоби збільшення речей цього відділу.

Наш переломний час дуже відбився на життю нашого селянства, що змогло тепер прийняти до себе нові впливи, нові ідеї,—разом із тим старі звичаї, забобони, старовинні речі селянського побуту потроху зникають. Отже, збирання цих речей до Музею в річку надзвичайної культурної ваги, бо втрачавши мент можемо лише шкодувати потім за ним.

Одним із шляхів досягнення цієї мети, збирання речей селянського побуту, є влаштування експедицій у наші села Полтавщини, де б на місці можна було одшукувати ці речі.

Для цього при Музею засновано гурток, який має своїм завданням підготувати членів до практичної роботи на селі, а саме навчити серед маси речей селянського побуту уміти знаходити те, що уявляється етнографічною цінністю.

І от загальний відділ, згідно з постановою Колегії Музею, 12 серпня ц. р. відбув в експедицію до м. Решетилівки. На допомогу працівникам цього відділу Е. Я. Рудинський і К. В. Мощенко (зав. від.) було запрошано й членів етнографічного гуртка. Вийшло на роботу всього 10 чоловік. Експедиція тривала з 12 по 18 серпня. План роботи був розподілений на відділи:

1. Збирання старовинної одіжі;
2. " взорів до шитва;
3. " знаряддів хліборобської праці;
4. Збирання знаряддів до рибальства;
5. Збирання речей, що зв'язані з обрядами та звичаями нашого села.

Розуміється, що цілком виконати завдань не вдалося, по-перше, через такий короткий час, а також і за відсутністю коштів (експедиція мала в своєму розпорядженні дуже обмежені кошти).

З одіжі пощастило купити кілька речей жіночого убрання й зібрати кілька цікавих взірців старовинного шитва.

Досить повно зібрано знаряддя хліборобської праці, як то: ціп, рожен, вила, коромисло й інші.

Так само здобуто майже всі знаряддя до рибальства: ятері, хватку, сітки, вершу й інші.

Крім цього багато дістали дрібних речей хатнього вжитку, як напр., рубель, ковганку (солянку) й інші, де-що зі старовинного посуду. Де-які з них визначаються високою художньою вартістю.

Було оглянуто церкви м. Решетилівки, при чому виявилось, що майже всі церкви хоч і старої будівлі, але остільки попсовані пізнішими перебудованнями, що втратили свою архітектуру цінність. Винятком є кам'яна церква Успіння, що побудована в XVIII ст. й залишилась у первісному стані. Всамих церквах знайдено кілька зразків українського малярства XVIII ст., прекрасні зразки шитва цього ж часу, дві стародруківні книжки XVII і XVIII ст. Одна із здобутих ікон має на собі яскраво виявлений український колорит (це ікона св. Варвари), написана в сережках, в намисті та в квітках.

Містечко Решетилівка тепер уже уявляє собою маленьке місто з яскраво визначеною містечковою культурою.

На прикладі Решетилівки, того містечка, що було козацьким, що заснувалося дуже давно, що славилось своїми смушками й оспівано Котляревським у його «Енеїді», бачимо, що старина зникає й це дає нам змогу припустити, що подібний же процес відбувається й по інших селах Полтавщини. Зникає те, що має надзвичайну цінність для вивчення минулого нашого села й тому, безумовно, та робота, що провадиться історико-етнографічним відділом Музею, має велику культурну вагу й ідею збирання етнографічних рідкостей слід якомога ширше популяризувати саме тепер, бо через недовгий час буде вже пізно.

Експедиція в Решетилівку доповнила й Полтавський Пролетарський Музей тими речами, що їх досі він не мав.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО.

В середині серпня відбулися збори Наукового Товариства. На зборах був зачитаний доклад І. Ф. Рибаківа про архів князя Репніна (малоро-

сійський генерал-губернатор). В архіві винайдено: великий матеріал до землеволодіння на Україні, матеріали до козацької старшини й літературні пам'ятники кінця 17 століття. Між іншим знайдено: рукопис, можливо, що автограф «Хустини» Шевченка» (над рукописом працює зараз Бузинний), автографи листів Сковороди й два старих списки «оди до князя куракіна» Котляревського.

Незабаром відбудуться збори з докладами: «Рибаківа—про «архіви совітних судів», Бузинного—«Хустина», І. Рудинської—про рукописи Панаса Мирного, М. Рудинського—про розкопки в Мачухах (17 верст від Полтави,—провадяться зараз) і Щепот'єва—по народній словесності.

СЕРЕД МИТЦІВ І ВИДАВНИЦТВ.

«Спілка Селянських письменників «Плуг» 3-го вересня після літньої перерви, розпочала свою працю. Перше засідання відбулося в тісному колі найближчих співробітників філії. Зачитували свої твори Жилко, Данилейко і др. Обговорювались тези планової роботи наосінь біжучого року.

«Гр. Епик написав оповідання: «Нова сила».

«Андрій Головка написав п'єсу «В червоних шумах» і оповідання «Із банди в комсомол».

«Ол. Донченко (з Лубеньщини) написав поему «Ленін» і виготовив збірку своїх поезій «Леза».

«Хор ім. Шевченка» улаштує у місяці вересня два концерти, присвячені творам М. Лисенка, під орудою М. Попадича.

Перший концерт відбувся в залі Сельбуду, а другий у самому музичному технікумі.

В програмі вечорів увійшли народні пісні про чоловічий хор. Перед концертом т. Щепот'єв прочитав лекцію про ці пісні.

Половина прибутку від концертів призначена хором на збудування пам'ятника М. Лисенкові на його могилі в Києві.

Здається, полтавське громадянство першим відгукнулось на заклик музичного т-ва ім. Лисенка.

1-го жовтня хор справив ювілей 5 років свого існування. Ювілей відзначився великим 110-м (за 5 років) концертом на 4 відділи:

1) революційний—Вериківський та Попадич; 2) етнографічний (твори: Лисенка, Кошиця, Леонтовича, Вериківського, Степового й др.); 3) художній (твори: Ревуцького, Лисенка, Верховинця й Попадича); 4) уривки з українських опер.

Хор за 5 років придбав в свій репертуар всі твори Лисенка, Кошиця, Леонтовича, Стеценка, Степового й революційні твори новітніх композиторів на слова сучасних поетів.

№ 1-й Держтеатр (був ш. Гоголівський). Наркомосом України асигновано на відстройку міського театру 7000 крб. золотом. Недохват по кошторису доповнюється місцевими хозорганами, інституціями та окремими особами. Ремонтом і відстройкою керує комісія при мійській раді. Закінчення й відкриття театру намічається на 1-ше листопаду ц. року.

Вийшли з друку у виданні «Молодого Робітника» (Полт. ГКСМ) двома випусками, за передмовою В. Корняка, видані уривки з повісті П. Мирного «Пропаша сила», під назвами—«Дитячі літа Чіпки» (28 ст.) і «Жив-Жив» (22).

НА ПОЛТАВЩИНІ.

Прилука. Молоді письменники й аматори письменства об'єдналися у літостудію при Роб. Клубі.

В липні місяці видано збірник поезій «Під загрозою повстань», в якому вміщені твори поетів: Ведміцкого Ол., Хоменка Єв. і Гука-Станка Вас. Готуються матеріали до видання другої збірки.

Відбуваються зібрання письменників, на яких зачитуються твори сучасних письменників.

До студії все більше з'являється письменників-селян і робітників з далеких закутків з бажанням понайтиряться з сучасною творчістю, а також де-небудь надрукувати й свої перші спроби. Відсутність певного органу в окрузі не дає такої можливості і поети села повертаються розчаровано...

Літстудія гадає поширити свою роботу й об'єднати всіх молодих письменників округи, а потім ввійти в ту чи іншу всеукраїнську спілку письменників.

Відсутність в центрі органу, де б містилися твори «чернозему», гостро відчувається на місці.

ЧЕРНИГІВ.

У ГЛІБОВА Й КОЦЮБІНСЬКОГО.

(Допис).

Відомий український байкар Леонід Глібів похований у Троїцькому монастирі в Чернигові, праворуч собора. Скромна могила, білий мармуровий пам'ятник. На ньому напис:

Ласкавим голосом пісень
ти нам давав
У наше чесне діло віру,
І гомін радості й надії
проважав,
Тепер твою розбиту ліру...
І от замовк твій глас,
погас огонь ясний,
Що в темному світив
околі,
Але не вмер поет у пам'яті
людській.
Згадаєм ми тебе в недо-
леньці лихій,
І в кращий час нової долі.

Можна сперечатись, звичайно, про літературну вартість нашого байкара.

Але тепер, коли «кращий час нової долі» для України настав, все-таки варто іноді згадати й Глібова.

Багато його байок є з громадським змістом, в яких він як міг і в силу свого розуміння протестував проти тої сваволі й приниженості та соціальної нерівності, в яких перебував «менший брат».

Не дивлячись на те, що Глібів не був ні республіканцем, ані прихильником соціального перевороту, все-таки його байки (проти його навіть власної волі) будили думку читача, примушували його задумуватися над соціальними явищами, будили порівняння й наводили на певні висновки.

Зараз прийшли нові часи. Потрібуються й нові пісні. Тепер ми хочемо не пісень, що ласковим голосом нам давали б «у наше чесне діло віру», а потрібний поет, котрий би співав

нам годину великої борні працюючих з народними павуками.

І навіть тут, на цьому монастирському цвинтарі, ми можемо помічати ту соціальну нерівність, яка ще так недавно безподільно панувала у життю.

От величезна плита з бронзовою постаттю ридаючої жінки якійсь княжні Прозоровській. Тут от якийсь статський совітник, а там якийсь генерал, що, очевидно, не раз «драл мужичков» за те, що вони бунтували проти своїх панів.

Поет чужий серед них. Так здається. А постійна тінь от собора закриває його, гнітить. Як образок старого, той собор закриває сонце, і чи не він винний тому, що пам'ять поета та байкара притінена, що на ній є відбиток чужого нам світу.

Серед скромних простих могилок, під ярочком, поховано М. Коцюбинського, творця «Тинів забутих предків», і інше.

Така, кажуть, була його воля.

Зараз, коли студіюється Коцюбинський, інтерес до поета підвищується. Але його могилу не так легко знайти.

— Скажіть, де тут поховано Коцюбинського?—питаєте ви якого-небудь обивателя, що випадково вештається по Яловщині¹⁾.

Він знизує плечима й цідить кріз зуби:

— Не знаю...

Тому не ражу звертатись до дорожніх. Питайте краще дідей. Вони тут часто бігають.

— Коцюбинський?—перепитує вас хлопчик або дівчинка.—А ось зараз. Ходіть, я вам покажу...

І веде.

Ви бачите просту могилу з деревляним хрестом і новою огрядкою. Висять кілька засохлих вінків з польових квіток. То, здебільшого, теж знак пошани дітей, що для них і про них написав письменник «Маленького грішника» та казку про старого «Хо».

Нижче стоїть стара-старацерковця у долині. Там служба правиться.

1) Яловщиною звється урочище коло Троїцького монастиря з слідами стародавнього цвинтаря й городищ.

Гугнявий голос дяка розноситься навколо і змішується з пахощами уже засихаючої трави.

Навколо могилок невідомих людей, що про них уже й пам'ять стерлася.

То «вони», що будують світ. То «ті», що про «них» любив писати письменник, ті, що давали йому матеріал для «П'ятизлотника», для оповідання «Що записано у книгу життя»...

Серед цих простих людей і спочиває письменник.

А навколо зрита земля. Одинокі дуби з обламаним віттям стоять. Вони в осінь і зіму підставляють свої груди вітрам.

Стоять. Міцні, незграбні й підіймають до неба віти-руки, немов у скорботі.

Нижче будинки. Передмістя Чернигова-Лісковиця. Бір сосновий. Десна сріблом переливається. А праворуч город з банями церков, що горять у промінню сонця.

Сидиш на могильці, дивишся на кругом разлиту красу й краще розумієш ту вічну красу, що змалював у своїх творах письменник і ту борню й ті страждання, що переживали «вони», невідомі люди, серед яких його поховано.

Подорожній.

— Михайло Жук написав новий свій драматичний твір «Мадонна з Ефесу».

— Ладя Могилянська написала поему «Трояндовий кущ».

— О. Соколовський виготовив до друку першу книгу поезій.

— Дм. Тась написав дві поеми: «Гультяї» й «Кріз багаття».

— Марко Вороний закінчив поему «Забутий шпиталь».

СТУДІЮВАННЯ ПАМ'ЯТОК МИСТЕЦТВА М. ЧЕРНИГОВА.

Протягом червня м. цього року відбулися дві наукові експедиції діячів науки та мистецтва м. Києва до Чернигова—перша, zorganizована Академією Мистецтва (Інститутом Плястичного Мистецтва), друга—Київським Археологічним Інститутом. Крім численних груп студентства обох інститутів, а також окремої групи від Робітпроса, в екскурсіях прийняло участь значна частина робітників науки й мистецтва м. Києва.

З художників—професорів Академії Мистецтва їздили проф. М. Л. Бойчук, Л. Ю. Крамаренко, В. Т. Кричевський, з музейних діячів та істориків мистецтва—А. С. Дахнович, В. М. Зуммер, М. О. Макаренко, А. Ф. Середа, Ф. Л. Ернст; з істориків та архівістів—В. М. Базілевич, В. В. Міяковський, В. О. Романовський, П. П. Смирнов; дослідувач великокнязівської архітектури І. В. Моргілевський, археолог П. П. Курінний. Кожній з заграничних екскурсій довелося побути в Чернигові лише чотири дні, але навіть за такий короткий термін вдалося зробити чимало.

Доісторичному минулому країни й міста присвячено було кілька лекцій, з демонстрацією городища, курганів та могил, а також відповідних відділів чернігівських музеїв—М. О. Макаренка (директора музею Ханенка у Києві), проф. П. П. Смирнова та П. П. Курінного (завідуючого уманським музеєм).

Особливе зацікавлення викликали, природня річ, дорогоцінні пам'ятки великокнязівського будівництва Чернигова, яке охоплює, як відомо, п'ять будівель XI—XII віків. Порівнюючи з аналогічними київськими будівлями, архітектурні пам'ятки Чернигова краще зберегли свої первісні, ясні й монументальні форми. Тим не менш, не дивлячись на порівнюючи численну літературу, ні одну з них до цієї пори науково не обслідувано, не обміряно, не видано як слід. Минулого року дослідувач київської Софії І. В. Моргілевський докладно обміряв апсиди чернігівського Спаса, але це—тільки крапля в морі. Докладні пояснення в справі архітектурних форм та будівельних прийомів цих пам'яток давали—в першій екскурсії І. В. Моргілевський, в другій—В. М. Зуммер. Екскурсії Академії Мистецтва пощастило примітити в Єлецькій церкві під шаром побілки ясні сліди старих фресок; але обмежились лише констатуванням цього факту—згодом, при кращих обставинах, мабуть вдасться розкрити цілий розпис XI віку—а це буде факт колосального значіння не тільки для історії українського мистецтва, але й мистецтва усього Сходу Європи.

Серед пам'яток архітектури пізнішої доби особливо увагу екскурсантів викликав ніде не виданий собор

Троїцького монастиря—величезна будівля другої половини XVII віку, мабуть побудована німецьким богословом і архітектором (дуже цікавою фігурою тих часів)—Адамом Цернікау. І справді, форми цього собору—чисто західні, в дусі пізнього німецького ренесансу. Докладно оглянуто й чудесну Катерининську церкву (початок XVIII віку), звернуто також увагу на численні пам'ятки архітектури, побудовані в кінці XVII століття московськими майстрами—між ними в першу чергу т. зв. дім Мазепи. По чернігівських церквах збереглося також багато гарних зразків старого сніцарства (різьби по дереву), яким колись славився Чернігів—чудесних іконостасів. Нарешті, у початку XIX століття Чернігів збагатився низкою дуже гарних будівель класичного стилю, авторами яких з'явилися—абсолютно невідомий, але безумовно видатний архітект Антін Карташевський та Амвросимов, який будував багато в Полтаві та в повітових містах Полтавщини. Пояснення до пам'яток перелічених груп давав Ф. Л. Ернст. Низку цікавих пам'яток старовинного міщанського будівництва дослідив проф. В. Т. Кричевський.

Чернігів є щасливим власником першорядних виробів по металу—спеціально по сріблу. Між ними чудесні врата Борисоглібського собору з гербом Мазепи, як виявилось, мають клеймо Авгсбурга. Другий зразок німецької роботи—дуже гарна скринька з мощами в Троїцькому соборі. Тут же такі пам'ятка незрівняної художньої вартості—цілий срібний кіот чеканної роботи—також з гербом Мазепи, чудесного виробу—але клейма, на жаль, не пощастило встановити. Численні пам'ятки мистецтва згаданого характеру всі лічаться на учоті губерн. комітету охорони старовини.

Серед пам'яток малярства, на які також багатий Чернігів, особливо вразила художників ікона чуда Єлецької богородиці з надзвичайно гарно написаними архітектурними краєвидами Єлецького монастиря. Як виявляється, це тільки стара копія, а оригінал у Харкові. Для українського мистецтва—це просто перлина.

Чимало праці було оддано чернігівським музеям. П'ять музеїв в та-

кому невеличкому місті свідчать про стару й дуже високу культуру краю.

Музейний відділ Чернігівської Політосвіти зараз як раз провадить роботи по реорганізації (в напрямку до спеціалізації або систематизації) чернігівських музеїв. В результаті її Музей Тарновського придбає характер музею переважно т. зв. козацької доби, II Радянський Музей (був. архівної комісії) стане переважно археологічним. Безумовно, обидва музея після такого розмежування сильно виграють в своїй цільності, виставлять на краще місце свої унікальні й заховають подалі хлам (нову віденську порцеляну й т. и.). Решта музеїв вже придбала свою фізіономію — етнографічний, музей культів і музей побуту. Музей культів зібрав дуже гарну збірку старого малярства, різьби, виробів по металу, тканин й т. и. Особливе захоплення художників викликали чудесні зразки старого шитва — дуже гарного по рисунку, виконанню й по тонах — і старі кліше дерев'яних гравюр, чернігівської друкарні XVII віку. Художник А. Ф. Середа, за допомогою друкарської фарби, зробив по декілька відбиток від цих гравюр.

Музей побуту є музеєм нового типу, які єсть у Москві та Петербурзі (був. збірки Шереметьєва, Шувалової, Юсупових т. и., в Москві — «Музей 1830-х років» т. и.), але на Україні, здається, ще не представлені. Це — художня хатня обстановка українського панства 1-ої половини XIX віку. Тут єсть гарні зразки меблі (переважно червоного дерева), непогані портрети, штихи, гарна серія «руїн» в дусі Піранезі, невеличка збірка порцеляни (особливо Миклашевського та сервіз рідкої фабрики Юсупових) трохи бронзи, фаянсу й т. и. Безумовно, в Чернігові було більше подібних річей, решта, очевидно, загинула під час горожанської війни. Але слід одмити, що Чернігів перший завів такий музей — ні Київ, ні Харків спеціального музею побуту не мають.

Повною несподіванкою для екскурсантів було одвідання нових печер, викопаних 1917 — 1919 роках біля Троїцького монастиря в Чернігові. Виявляється, що юрба сільських баб та дівчат викопала в горі цілу систему підземних церков й коридорів та оздобила її по свому розумінню

скульптурною (прямо в стіні) орнаментациєю й росписом — остільки цікавими для студіювання народного мистецтва, що згадані печери, безумовно, потребують спеціальної експедиції для обмірів, фотографування й замальовування цього єдиного у своєму ряді народного твору.

Одним з наслідків згаданих екскурсій з'явилися археологічні дослідження, які тепер починаються в Чернігові біля Спаського собору під керівництвом М. О. Макаренка й І. В. Моргілевського. Чернігівська губерніальна влада ставиться до культурних питань далеко більш уважно, ніж київська. Так, в чернігівських музеях на спеціальні кошти промито й реставровано дуже гарним реставратором, М. І. Касперовичем, щось біля сотні старих ікон, портретів та картин. В Петербурзі та Москві такі реставрації лічаться ледве не тисячами, а в Києві — не пророблено ані одної.

Екскурсія Археологічного Інституту закінчилась спільним засіданням чернігівської філії Українського Наукового Товариства з Київським Археологічним Інститутом. Після взаємних привітань з докладами виступили П. П. Смирнов (загальні історичні уваги до історії Чернигова), П. П. Курінний (доісторичний Чернігів), В. М. Зуммер (чернігівське будівництво XI — XII віків), В. М. Базілевич (архіви м. Чернигова), Ф. Л. Ернст (Чернігівське мистецтво XV — XX століть).

Після повернення до Києва обидві інституції приступають до систематизації добутих матеріалів.

Всі учасники екскурсій констатують дуже уважне й ласкаве відношення музейних робітників м. Чернигова до київських гостей.

Ф. Ернст.

НА ЧЕРНИГІВЩИНІ.

Хут. Мотронівка-Кулішівка. 9-го серпня в Мотронівці відбулось традиційне свято — день смерті визначного письменника П а н т е л е й м о н а Куліша.

Носівсько-Козарський цукровий завод. На заводі що-тижня виходить українська стінна газета «Зоря Нового Життя» з статтями на антирелігійні теми, про міжнародне становище, критичне описання життя на заводі і з укр. поезіями та піснями.

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКИЙ
ІНСТИТУТ ІМ. КАРЛА МАРКСА І
РОБФАК ІМ. ІІІ ІНТЕРНАЦІОНАЛА.

На руїнах заснованого гетьманом «Кам'янецького Українського Державного Університету», що був покинутий своїми проводирями, які повітали закордон, Радянська влада утворила дві вищих українських школи: Сільсько-Господарський Інститут та Інститут Народньої Освіти. В 1922 році при Сільсько-Господарському Інституті за допомогою ком. партії та організованого пролетаріату і Рад. влади заложено Робфак, в який вступило 260 робітників і селян, котрим відкрила соціальна революція двері до вищої школи. Частину робфаківців, більш підготовану, виділено було в окрему групу і в липні місяці 1923 року 70 робфаківців, після серйозної перевірки, признано цілком підготованими до вступу до вищої школи. 50 з них вступило на І курс Сільсько-Господарського Інституту в Кам'янці, а решта вступила до індустріально-технічних шкіл Київ та Харкова.

Самі робфаківці й уся професура дивляться на роботу в Робфаку й Інституті дуже серйозно, знаючи, що Республіці потрібні не люди з паперовими дипломами, але кваліфіковані робітники, способні дати тих провідників - пролетарів, тих агрономів-організаторів, які поведуть наше сільське господарство новими дорогами до соціалістичного сільського господарства. Робфаківці не тільки слухають лекції та відвідують практичні вправи, але ведуть самостійну роботу в наукових гуртках, виробляючи в собі спосібність активного підходу до всякого явища та методи активного ділання на ті явища в цілях перебудови суспільства. На лекціях і практичних вправах робфаківці не німі слухачі, але діяльні співучасники академічної роботи. Тільки активність робфаківців дала підставу й змогу розпочати серйозну роботу по виробленню нових методів навчання, які тільки й можуть з'явитися як результат спільної роботи студентства й професури. Професура дуже вдоволена з робфаківської аудиторії і за один рік проробила

з нею велику роботу. Робфаківці не тільки в аудиторії, але в усякій роботі по господарству, на екскурсіях виявляють все ту саму свою основу й незвичайно цінну властивість — спосібність до масового активізму, дисциплінованість, масову творчість, винесену ними з уроків великої соціальної революції. Коли, нарешті, робфаківці заповнюють усю вищу школу, — це буде дійсно нова пролетарська школа активної роботи, на якій пишно розквітне й пролетарська наука.

Але й зараз робфаківці вплинули на все студентство Інституту, активізуючи його, та захоплюючи його в масову роботу.

Після неодноразових ревізій студентства з погляду політичної свідомості та класового походження, склад студентства значно поліпшав. На 1-е липня 1923 року в Інституті при 224 студентах числилося:

По соціальному стану

Робітників	18,03%
Селян	62,05%
Рад. службовців	14,29%
Інших	5,36%
	100%

По національності

Українців	94,20%
Великоросів	1,78%
Поляків	0,45%
Євреїв	2,68%
	100%

По полу

Мужчин	93,75%
Женщин	6,25%
	100%

По віку

Від 18 до 20 років	11,61%
Від 20 до 25 років	63,84%
Поверх 25 років	24,55%
	100%

Робітники й селяне складають головну масу студентства Інституту. До 70% усього студентства належать до професійних союзів. Ці цифри промовляють ясно за тим, до чого стреміла Радянська влада, запроваджуючи перереєстрації студентства. По цих перереєстраціях школа стає дійсно-пролетарською, а по національному складу українською.

Всі виклади в Інституті й Робфаку ідуть українською мовою. За чотири роки свого існування українська радянська школа виробила свою термінологію, показавши що «мужича мова» в пролетарській школі стає знаряддям наукової роботи. Це факт, який показує, з одного боку, міру дійсного відношення Радвлади та Компартії до пролетарської української культури, а з другого боку недвозначно промовляє за тим, при яких соц. умовах можуть дійсно розвиватися національні культури приневолених капіталом націй. Факт чотирьохрічного існування вищої спеціальної школи в Кам'янці, це колосальний актив і наочний доказ усім русотяпам по той и по цей бік кордону, а жовто-блакитникам доказ того, що червоний прапор краще й певніше творить українську культуру, ніж їх вештання по закордонних кав'ярнях. Прочитані в Кам'янецькому СІІ курси, після серйозного перегляду їх з боку чистоти мови, Академією наук будуть видруковані й уживатимуться по вищих школах України, де зараз іде серйозна підготовка до переходу на українську викладову мову.

Наукова робота розвивається в двох напрямках: 1) у філії Сільсько-Господарського й Наукового Комітету України, куди входить вся професура Сгі; 2) в студентських наукових гуртках, де з науковими докладами виступають студенти й професори. Ця робота розвивається повільно, бо матеріальне забезпечення студентства ще не дійшло такого рівня, аби студент міг віддати науковій роботі більше часу. Але в процесі участі студента в господарстві Інституту, через зв'язок студента з неможливіськими селянськими масами, студент дістає силу матеріалу для наукового освітлення й розробки. Наукова робота направляється до розв'язання конкретних питань, які ставить науці сільське господарство та місцева індустрія. Поширення шкідників викликало необхідність серйознішого вивчення ентомофауни та мікології. Притому професорами Храневичем, Гамораком і Богацьким виявлено нові види ще незнані в науці. Багато нового дає й ботанична флора Поділля, особливо флора товтр. Необхідність розвитку на Поділлі кормової площі, викли-

кала спроби вияснити продукційність диких кормових трав з метою окультурнення їх, що й робиться на учених полях кормових рослин і лугівництва. Потреби селянського господарства в більш продуктивних расах зернових і кормових трав викликали до життя під приводом проф. Горюдецького досвідне поле з відділом пристосування, де випробовуються нові сорти й має репродукуватися насіння перевірених культур для поширення в місцевому сільському господарстві. З осені 1923 року починає Інститут роботу в напрямку селекції. Багатство Поділля на рогату худобу покликала до життя молочарні, де студентство практично вивчує методи переробки молока, а місцеве селянство заохується до кооператизації молочарства. На фермі Інституту йдуть наукові досліді над годівлею свиней, бо свинарство на Поділлі починає розвиватися. При фермі є злучний пункт.

Студенти Інституту працюють на агробазах, провадять поміри в цілях лісоустрою та землеустрою, провадять агропропаганду, навикаючи в процесі такої продукційної роботи до своєї многогранної праці в царині організації сільського господарства.

Таким способом, Інститут вростає в місцеве сільське господарство, виконуючи роль його генерального штабу. Та прірва, що була між школою й господарством, зникає, бо школа все більше просякається господарством, а господарство починає використовувати школу, яко свою робочу лабораторію. Діяльність учених установ Інституту виходить навіть по-за межі сільського господарства. Лабораторія Інституту під приводом проф. Полонського провадить аналізи коалінів, фосфоритів, різних продуктів та матеріалів, відповідаючи тим на життєві запити, які ставлять до школи радянські господарські органи й населення.

Але радянська школа повинна бути не тільки школою; вона є колективно організоване господарство. За допомогою Рад. влади, «Сільського-Господаря» Колектив Сільсько-господарського Інституту й Робфаку дістав до 550 дес. земель, а з них 70 десятин садків. Влада всі землі Колектива звільнила від податків, дала Інституту два турбінових та один водяний млин. Маючи в своєму розпорядженню

засоби продукції студентство Інститута й Робфаку дбає не тільки про своє харчування, але свою працю покладає на те, аби допомогти владі оборудувати Інститут в такій мірі, щоби на нових продукційних підвалах збудувати пролетарську науку. Тільки недостаток живого реманенту затримує справу розвитку продукції.

В роботі Інститута, в його господарській організації ще є чимало дефектів і помилок. Але постійне й тісне співробітництво місцевої влади, пролетарського студентства, продукційна лінія, яку взяв Інститут, гарантують нам успішний розвиток.

Пролетарське студентство прийшло в Інститут не тільки для того, щоб учитися, але воно творить школу своєю працею. Коли школа нарешті стане на твердий пролетарський ґрунт,—сили студентства підуть на творчу роботу в глибинах сільського

господарства. Новий пролетарський агроном-організатор буде творити нове сільське господарство не тільки язиком, але всіма своїми психо-фізичними силами.

В кінці 1923 і на початку 1924 року, школа випустить перших своїх агрономів, творців нових форм господарства.

Щоби скріпити ще більше свій зв'язок із незаможницькими селянськими масами Інститут звертається до Електротресту, аби дістати на вільготних умовах динами для електрофікації сел, що лежать в окрузі Ріпинецького та Пудловецького млинів, належних Інституту.

Інститут у всій своїй роботі стремить до того, аби взяти правильну пролетарську лінію й покласти міцний фундамент пролетарської культури.

Observerator.

РОСІЯ

МОСКВА

В українському клубі ім. Т. Шевченка відбулися дві вечірки.

Перша вечірка 22-IX—23 р. була присвячена докладу проф. Стелецького про «Останні новини в області роскопів на Україні». Крім других цікавих новинок, проф. Стелецький доказує, що він відкрив не тільки місце, де лежав кістяк Богдана Хмельницького, але й сам кістяк—опалений, надгорілий коли Степан Чернецький взяв Суботів, то казав викинути з могили трупа Хмельницького й спалити на багатті).

Другу вечірку 29-IX—23 присвячено літерат. праці тов. Гадзінського, котрий прочитав свою останню поему під заголовком: «УСРР» (Україна). В дискусії звернено увагу, що автор правдиво підмітив окремий характер таких частин УСРР, як Полтавщина, Донбас, Поділля, Київщина й показав в художній формі революційне життя й побут. В дискусії брали участь проф. Стелецький, Онищук, Шафран, Десняк і инш.

В. Гадзінський (Москва) написав новий цикл поем, під заголовком «УСРР» (Україна) в 7 частинах: 1) Полтавщина, 2) Чернігівщина,

3) Слобожанщина, 4) Донбас, 5) Херсон, 6) Поділля, 7) Київщина.

ПІДГОТОВКА РОБОЧОЇ СИЛИ.

В Москві засновано акційне т-во підготовки робочої сили при ВЦСПС з ініціативи ЦІТА. Товариство має своїм завданням утворення курсів та шкіл для підготовки робочої сили навчально-наочних майстерень, лабораторій, музеїв і т. и. Методи швидкого навчання трудовим прийомом ще не знайшли собі широкого вжитку в практиці. В справі розроблення цих методів багато зробив ЦІТ, при якому вже функціонують курси т. зв. «Культурної установки». Перші спроби широкого використання методів швидкого навчання трудовим прийомом зроблені лише у металістів та залізничників. Дальше поширювати цю справу має зазначене акційне т-во.

НОВІ ІДЕЇ В ЄВГЕНИЦІ.

Ідеї поліпшення людської раси—євгеничні ідеї зараз дуже поширюються. Одночасно висовуються наперед і питання, як саме їх прово-

дити в життя. Над цими питаннями евгеничної практики працює «Русское Евгеническое О-во» в Москві, що видає свій журнал, Інститут фізичної культури в Києві. На С.-Г.

Виставці в Москві в закордонному відділі — Америка, яка найбільше успіла в евгеничній практиці, улаштовує лекції по теорії та практиці евгеники.

Г Р У З І Я

ТИФЛІС

Грузинські письменники об'єднуються всі в одну спілку, що так і зветься «Спілка грузинських письменників». Центром для неї є «Палац Мистецтв Грузії», один з найкращих будинків Тифлісу, чудово, навіть російсько обставлений, з окремими залами для поетів, художників, музик, з залом концертною, з невеличким інтернатом і садком тропічних рослин... Упорядковуються щотижня літературні вечори, іноді виставки й концерти. Є прекрасна читальня й бібліотека.

Але об'єднує мистців Грузії тільки спільне помешкання, «Спілка» ж в середині поділяється на декілька груп, ворожих одна одній. Це «старі» письменники, «нові» й пролетарські.

Наймолодші — останні, хоча їхній голос в ріжнобіжному письменницькому хорі звучить упевнено й владно і завойовує симпатії трудящих мас. Тема їхньої творчості — праця, завод, огонь, машина... Найвидатніші з них Сандро Булі (недавно вийшла книжка «Згуки заводу»), Самсонідзе (книжка «Огневі пісні»), Іона Вагелі, Лісашвілі, Зомлетелі. Видавали також журнал «Кура» («Горно»), а також беруть участь в інших грузинських журналах.

З нових поетів найдужча група «Блакитний Ріг». До неї входять такі поети як Григорій Робакідзе («мозок грузинської літератури», як зве його газета «Фігаро»), Валеріан Гафриндашвілі — талановитий перекладач на грузинську мову Блока (вийшло «Дванадцять», «Скифи»), Таціан Табідзе, Шалва Абхаїдзе. Паоло Ташвілі, Георгій Леонідзе, Кіпіані та інші. Більшість їх в перекладах своїх же товаришів на російську мову увійшла в збірник «Поети Грузії», виданий Грузинським Держвидавком. Форма

поезій цієї групи надзвичайно витончена й вибаглива, переважають сонети, тріолети, з багатими римами й асонаціями, образи свіжі, яскраві. У Рабакідзе чудовий «верлібр»; зміст поезій, принаймні, в «Поетах Грузії» далекий од сучасного життя, нагадує по-декуди наших неокласиків і символістів.

«Старі» — Магашвілі, Голдіашвілі, В. Бартов та інші. — переспівують головним чином старі мотиви, як формою так і змістом, переважають національні.

Журналів та газет грузинських виходить багато, як в Тифлісі так і в провінції. В Тифлісі найпопулярніші газети «Комуніст», «Муша» («Робітник») — 80.000 тиражу, «Міцххсі-Муша» («Сільський Робітник»), на провінції — «Комуна» й «Муша-Таглері», «Сімартле» («Правда»).

З журналів в Тифлісі найбільшої уваги заслуговує «Грдемілі» («Ковадло»), щотижневик типа московського «Прожектора» і «Красной Нивы». Журнал має добірний літературний матеріал, багато й гарно ілюструється. Крім того журнали «нових» — «Хомайді» («Корабель»), «Рубікон», «Барикади» «старих» — «Ломісі».

Комсомольці видають щомісячний журнал «Момавалі» («Майбутнє»). Є також російський журнал «Пламя», де містяться переклади з грузинських, армянських і татарських письменників, поки що досить слабенький. Виходить гумористичний щотижневик «Ніанге» («Крокодил»). Крім журналів виходять також літературні газети «Лашарі» грузинською мовою і «Фігаро» російською.

В Тифлісі (Тифліс є столиця не тільки Грузії, а й усієї Закавказької федерації радянських соціалістичних республік) виходить три вірменських газети, татарські і декілька журналів цими мовами.

В державному театрі імені Руставелі цей сезон ставляються п'ять нових оригінальних грузинських опер: «Абесалом Етері», «Шота Руставелі», «Даісі», «Коте і Кето», «Барсова шкіра». Крім того перекладні, як «Демон», «Фауст», «Гугеноти» та інші. Режисер-Марджані.

Працює Грузинський університет. При ньому невеличкий, прекрасно

підібраний і сконцентрований історично-етнографічний Музей...

Існує картинна галерея, де поруч з оригіналами й копіями старих майстрів—європейських, грузинських перських—є зараз заля сучасних художників, між якими виділяються Какабадзе («Жінка з прядкою») Тоїдзе («Бенкет») Гугідашвілі («Чай в хаті», Габаїв-Гіро й інші.

О С Е Т І Я

ВЛАДИКАВКАЗ

В столиці Горської Республіки (куди входять осетини, інгуші, козаки, чеченці) у Владикавказі виходить осетинська щоденна газета «Саерло» («Світло»). Наркомос ГСРР. друкує нові книжки й підручники осетинською мовою, латинською транскрипцією. Досі ж була російська, винайдена німецьким професором Шигрен 1864 р. Недавно вийшов букварь для дорослих новим шрифтом. За кордоном видруковано книжку осетинського поета «Кости Хетагурова» (був весь час на заслання й умер 1906 р.) «Ірон Фаендур».

Драматург Бритаєв (живе нині в горах) написав нову п'єсу «Прометей».

Засновано при Наркомосвіті мандрівний осетинський театр з постійним складом 12 чол. Режисер трупи Татров, бувш. артист Малого Театру. Трупа мандрує по аулах, ставить вистави в школах, населення зустрічає скрізь її з захопленням.

Працює Інститут Краєзнавства, де діяльну участь приймають осетини.

Розроблюється інгушська азбука, якої ще досі не було.

ЗАХІДНЯ ЄВРОПА.

ФРИДРИХ ЕНГЕЛЬС ТА СЛАВІСТИКА.

Під таким заголовком в пражському журналі «Slavia» (т. I, вип. I, 1922, стор. 188—189) знаходимо замітку Германа Венделя, котрий вказує на те, що Фридр. Енгельс цікавився словянознавством. Це ще раз ствержує думку про різноманітність інтересів та здібностей одного з фундаторів наукового соціалізму, що вже зазначили його біографи (див., напр., у Каутського, «Фридр. Енгельс», рос. переклад Степанова, 1920, стор. 29). Подаючи переклад цієї замітки, я дуже був би задоволений, коли б цей нахил Енгельса підняв би його в очах деяких словянознавців, з другого ж боку—й словянознавство в очах сторонців Енгельса.

П. Б.

Хоч Фридрих Енгельс, приятель Карла Маркса й великий теоретик наукового соціалізму, не завжди розумів, як слід, необхідність вільної боротьби малих словянських народів, лякаючись зміцнення від цього російського царизму, зате, з другого боку, він виказував велику прихильність до словянських мов. На російській та польській мовах він читав цілком вірно, добре знав теж по сербськи й заглиблювався, нарешті, в дух болгарської мови, коли, вже на 74-му році свого життя, він одержував софійський соціалістичний часопис. Як добре він розумів в галузі словянознавства, свідчить його лист до Фердинанда Ласалю, котрий знаходиться в надрукованому недавно 3-му томі листів та рукописів Ласалю, що видає Густав Майер. Під 14-м березня 1859 р. ось що там

написано: «Від часу до часу я віддаю данину своїй старій любові—порівнявчій філології. Але коли весь день працюєш над іншою шляхетною справою, то, звичайно, в такій надзвичайно широкій науці не підеш далі чистого дилетантизму, і коли я мав колись сміливу думку скласти порівнявчу граматику слов'янських мов, то тепер я вже її залишив, особливо від того часу, як це з блискучим успіхом виконав Міклошич».

Франкфурт н/М.

Герман Вендель.

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО НА ЗАХОДІ.

Франція.

З творів красного письменства, що появились останніми часами у Франції, треба найперше занотувати поезії Жоржа Дюгамеля, що належить до групи унанімістів (чи не найцікавіша її найсильніша літературна група сучасної Франції, до якої належить Ж. Ромен, А. Мерсеро, Ж. Блок, Рене Аркос).

З творів Ж. Дюгамеля, що з'явилися раніше, маємо зарахувати «Життя жертв», «Ті, що належать до світу», «Цивілізація», «Розмови в натовпі»,—це є оповідання-етюди з побуту під час імперіалістичної війни. Пізніше з'явилася збірка оповідань «Покинута люди»—низка етюдів, що малюють характерні випадки соціально-психологічних стосунків. З них найцікавіші—«Фурман», «Всього не розповіси», «Дарунки моря» «Кімнати з дзигарями», і «Бенгальський зяблик». Перові того ж автора належать і повісті з дитячого життя: «Радощі та ігри» (Записки двох дітей—Кюба і Тюпа).

Рене Аркос написав збірку віршів «Чужа кров» і антимілітарського романа «Касарня»; Марсель Мартіне, автор відомої «Ночі», випустив книжку віршів «Прокляті дні», вщерть перейняту революційним екстазом. Цю книгу можна вважати за найкращу з книг, що останніми часами вийшли у Франції.

Поль Вальєн Кутюрє—поет-комуніст написав книгу оповідань «Танок смерти». Московський Держвидав випустив не що-давно книгу написану Кутюрє вкупі з Раймонтом Лафевром. Анрі Барбюс в

передмові до неї пише: «автори з великим талантом передали в своїх кошмарних спогадах малюнок війни, лишаючись щирими. Читайте цю книгу, учітєся й передумайте читане». Книга ділиться на два розділи—«Фронт» (траншейна війна й наступ) і «Запілля» (військовий суд і апотеоза війни).

Жорж Шенев'єр—поет з групи «Clarté» написав книгу віршів «Поклик до миру».

П. Ж. Жув видав книги віршів «Ви-люди» (поема проти великого злочину) і «Години», обидві книги антимілітарського напрямку. Роні старший випустив книгу під назвою «Смолоскіпи й світильники», присвячену спогадам автора.

Дріє де Ларошель випустив романа «Громадське життя», де психологізм сполучено з соціальним відтінком. Роман малює життя нового покоління французької молоді.

Анрі де-Рен'є видрукував романа «Героїчні мрії Тіто Басі», історія життя вигаданого автора, що написав її в жовтні 1873 р., «Невідомі повісті»—низку новел з містичним відтінком, романа «Грішниця» з життя Франції другої половини XVII сторіччя й книгу віршів «Сліди полум'я».

Слід занотувати новий роман бр. Таро під назвою «Даремні труднощі»—історія плохонького негра, що пірнув у вир імперіалістичної війни.

Поль Кльодель випустив «Ювілейну оду Данте» і «La messe en bas».

Жюль Ромен випустив книгу «Кохання цвіту Парижа»—любовні пригоди на фоні паризьких краєвидів і збірку оповідань зі студентського життя «Товариші по школі».

Морис Метерлінк випустив нову п'єсу «Бургомістр Стільмонд». Не що-давно випущено посмертну збірку віршів Еміля Золя «Ліричні поеми».

Німеччина.

Карл Штернгайм (відомий драматург і автор книги оповідань «Хроніка XX сторіччя», аналізу драматичної творчості якого присвячено було статтю Г. Гайне «Тип буржуа в драмі К. Штернгайма в 4-5 книжці «Ч. Ш.») випустив повість «Fairfax», великого роману-епопею «Європа» в 2 томах, драму «Су-

часник», «Кандитат», «Перлеберг», «Сноб» і книгу повістей «Берлін».

Казимир Едшмід (автор «Тімура» і «Шости припливів») випустив книгу оповідань «Життя—буря».

Вальтер Газенклевер написав драму «Антигона», «Гобзек», «Син»—ліричну драму «По той бік»—п'ятиактова драма, в експресіоністській манері.

Райнхард Герінг випустив драму «Морський бій», що малює історію шости матросів і їх переживання війною 1914 року.

А. Вільдганс випустив драму «Dies irae»—тема «батьків і дітей», конфлікт двох поколінь.

Арнольд Бронен—написав драми «Убивство батька» й «Експес» і книгу оповідань під назвою «Вересневі новели».

Густав Майрінг випустив фантастичного романа «Вальпургієва ніч», що нагадує по манері писання виданий видавництвом «Всемирная литература» роман «Голем»—там життя пражського «гетто», у «Вальпургієвій ночі»—життя паризької аристократії.

Карл Айнштайн (автор «Злої весни») випустив повість під назвою «Бебукін, чи аматори чуда».

З романів Франца Юнга треба означити «Офіра», «Софія», «Саул», «Пролетар», видруковані видавництвом «Die Aktion».

З революційної поезії сучасної Німеччини зазначимо: збірку віршів Макса Бартеля під назвою «Душа робітника»—вірші про фабрику, битий шлях, мандрівників, війну й революцію і книгу віршів «Дайте нам перемогти світ», також книгу віршів Людвіга Рубінера «Товариші людства»—пісню про світову революцію; книгу Карла Брегера «Полум'я»—збірник революційних віршів, Еріха Мюзама «Земля, що горить», Йогана Бехера, «Вічне в повстанні», «Вірши до народа» і «План нашого часу»; книгу віршів І. Голла «Дифірамби» і поему «Парнас горить». Книги віршів Альберта Еренштайна «Людина кричить», «Червоний час», «Забитим братам»; книгу віршів Вальтера Газенклевера «Політичний поет» і книгу віршів Карла Отена «Скіл з вікна».

Недавно вийшов цікавий збірник «Росквіт» («Die Entfaltung»), присвячений новій німецькій прозі; в збір-

никові уміщено вибрані повісті й поеми кращих німецьких белетристів сучасності: Адлера, Бена, Брода, Бубера, Дайблера, Дебліна (автора романа з життя китайського революціонера «Три скоки Ванг-Луна») Едшіда, Еренштайна, Леонарда Франка (автора «Людина—добра»), Франца Юнга, Кафта, Кольба, Ласкер-Шюмер, В. Лемана, Томаса Мана, Лейднера, Зака, Рене Шікеле, Стефена, Карла Штернгейма, Вайса та інших. В збірникові уміщено цікаву вступну статтю відомого німецького критика Макса Крель.

Герман Зудерман випустив збірник оповідань під назвою «Доля Німеччини» й «Ганна»—сільські ідилії.

Г. Гауптман випустив драму «Пітер Бауер», «Мандрівка Ганнем на небо» і працює зараз над великою річчю «Велика мрія».

Томас Ман випустив Пісні про лялечку».

Франц Верфель (автор «Людини з свічада») випустив твори «Світовий друг», «День суда», «Заляття».

Ернст Вайс випустив новий роман «Звіри в цепях», «Атуя», і «Nahat».

Макс Брод випустив низку романів, з них найцікавіші «Самотні», «Земля обітована», «Поганство» й «Жидівки».

Ернст Толер випустив книгу «Вірші з в'язниці».

Арн. Уліц—автор великого роману—«Арарат» випустив нового цікавого роману «Ведмедия».

Англія.

З молодих англійських поетів треба зазначити Д. Лоренса, (сина шахтаря)—романіста, філософа поета й драматурга. З останніх його романів найцікавіші—«Веселка» та «Сини й коханці»—один з найбільших англійських романів нашого часу. Цікаві також молоді англійські поети—Сігфрайт, Саесун, Герберт Рід, Осберт Сітцел, і Елдоне Гекслі.

Треба згадати романіста У. Хатсона, що написав прекрасну новелу «Ель-Оруба», і Унтхема Люїзе, англійського імпресіоніста, що склав великого роману «Гарр».

З молодих ірландських поетів зазначимо Томаса Мак-Дона, Пірса й Планкета. В «Антології сучасних ірландських поетів» найцікавіші Джорж Расель, Кембел, Колун, Кезінс, Сусана Мітіель, О'Сюліван, Е-Гор-Бот, Аліса Міліган.

БОЛГАРІЯ

МОЛОДІ ПРОЛЕТАРСЬКІ ПОЕТИ.

Серед болгарської революційної молоді дуже великим успіхом користуються три молоді поети: Дмитро Ніколов, Білорічко та Осинин. З них найбільш викристалізувався й, безумовно, найбільш талановитий це Дмитро Ніколов.

Загальний мотив творчості всіх трьох поетів—це заклик до боротьби,

до повстання. Ніколов у своїх віршах трохи переспівує російських пролетарських поетів, але поруч дає сильні своєрідні образи, які надають його віршам великої інтесивності.

Цими поетами написано дуже багато революційних болгарських пісень, з яких напр., марш «Младите» світається по всій Болгарії.

АМЕРИКА

Письменник М. Ірчан випустив з друку останніми часами такі свої твори: 1. «Дванайцять»—драма в 5-тих діях накладом «Українських Робітничих Вістей», 2. «Безробітні»—драма в 3-х актах накладом Вид-ва «Пролеткульт», 3. «Нежданий гість», драматичний етюд накладом «Українських Робітничих Вістей», 4. «Іх біль»—драм. етюд накладом «Укр. Роб. Вістей» (усі 4 книги у Вініпезі), 5. «Фільми революції»—нарис й новели;—(Ви-во «Культура»), 6. «Трагедія 1-го Травня»—спомини.

Він же друкує в «Українських Щоденних Вістях» свої спомини про революцію на Україні та готує до друку драму «Вир» і збірку оповідань «Писклята». Пише двохтомову повість «Великий гнів».

Ви-во «Українських Робітничих Вістей» у Вініпегу випустило дві нові книжки—П. Костенка. «Людське суспільство в передісторичному розвитку» і В. Лункевича «З життя первісного чоловіка і сучасних дикунів».

Нью-Йорська газета «Українські Щоденні Вісти» передрукувала на своїх шпальтах, а Ви-во «Молот» видало окремою книгою драму Мамонтова «Веселий хам». П'єса Мамонтова користується поспіхом на американській аматорській сцені.

Та ж газета охоче передруковує—на своїх сторінках статті визначних українських політичних діячів і літератів. В останніх числах уміщено статті: С. Пилипенка—«Велика

грань», «З приводу відкриття пам'ятника Шевченку». І. Петровського—«Національна культура й незможники», В. Кор'яка.—«Христос-Кострубонько», «Література на Рабфаках», Д. Мануїльського.—«На варті української культури» та «Нові проблеми», І. Кулика—«Українська пролетарська преса», Єв. Касьяненка—«Про Спиридона Черкасенка, Володимира Винниченка, та про українську культуру».

В «Укр. Щод. Вістях» уміщені передруки віршів П. Тичини і П. Филиповича.

Дописувач «Укр. Щоденн. Вістей» у ч. 221 цієї газети, пишучи про відозву до робітників своєї округи, зазначає між иншим:—«Ну тепер хай кождий себе питає чого хотять от ці великі українські поети: Шевченко, Франко і Тарновський(?)».

У ч. 124 «Укр. Щод. Вістей» уміщено статтю «Мова на Україні», де подається в популярному викладі уривки зі статті проф. Семковського «Марксизм і національна проблема», що була в свій час уміщена в 1-й книжці «Червоного Шляху».

В тому ж числі «Укр. Щод. Вістей» бачимо статтю М. Ірчана про допомогу українських робітників в Америці пролетарському місячнику «Нова Культура», що виходить у Львові, а в ч. 127 читаємо прихильну рецен-

зію на 1-е число «Нової Культури», при чому рецензент зокрема зупиняється на достоїнствах віршів П. Тичини й І. Кулика.

В ч. 159 «Укр. Щод. Вісти» містять статтю під заголовком: «Клим Поліщук торгує людьми». Стаття розглядає видання цього «українського письменника» — «Українській емігрант», яке має метою агітацію за переселення українського люду з Галичини до Бразилії, Куби, Аргентини, Мексики й викриває редактора, як агента великих сплавних компаній і плантаторів—споживачів української робочої сили.

Останніми часами «Укр. Щод. Вісти» уділяють місце принципівим питанням з обсягу літератури й мистецтва. Так в ч. 186 знаходимо статтю «Футуризм», де дається негативна оцінка цього літературного напрямку; в ч. 202 уміщено статтю-відповідь на пропозицію одного дописувача газети про потребу керувати репертуаром робітничих аматорських гуртків в напрямі наближення його до потреб справжнього робітничого театру. На жаль, «Укр. Щод. Вісти» у відповіді відкидають раду свого дописувача, посилаючися на різні технічні «непереможні обставини». А між тим наблизити репертуар українських аматорських театрів до справжніх потреб робітництва давно пора. Репертуар бо цей й досі складається з творів таких як—«Сатана в бочці» (вистава від 23-IX—23 в Нью-Йорку), «Помста жидівки, або чортове кубло» (вистава від 23-IX—23 в Детройт) то-що.

Туж таки мистецьку справу освітлюють статті: «З театрального мистецтва в Нью-Йорку, де подається хроніка одного з найактивніших аматорських гуртків, при чому список виставлених п'єс складається з творів подібних до: «Пана Штукаревича», «Бувальщини» то-що; і статті—«Художні промисли на Україні», де подається хроніка з української прикладної художньої творчості і Театральне мистецтво на Україні», що інформує читачів про виступи театру ім. Франка й Березоля з його «Газом», «Жовтнем» і «Руром».

Детальному обговоренню й аналізу видавничого плану «Космоса» гуртування шерівців (акціонерів), яке Ви-ва «Укр. Щод. Вісти» провадять весь час, присвячено велику статтю в 2-х номерах під назвою: «Марксівська наука українською мовою». Окрім того кожне видання «Космоса» нотується й рецензується у відділі бібліографії «Укр. Щод. Вістей».

Українське видавниче життя в Америці гуртується навколо робітничих Видавництв «Molot», що одночасно є кольпортером українських видань з Радянської України й Галичини і Ви-ва «Kultura» (обидва в Нью-Йорку).

Канада має свої робітничі Видавництва—«Пролеткульт» у Вінніпезі і «Новий світ» у Montreal'i.

«Українські Щоденні Вісти» видають своїм новим цілорічним передплатникам даремно по 1-му прим. «Червоного Шляху» № 1, уміщуючи з приводу цього таку обяву:

Нагорода.

Хто пришле нову цілорічну передплату на «Українські Щоденні Вісти», одержить в нагороду оден примірник першого числа «Червоного Шляху». «Червоний Шлях» виходить в Харкові і є літературно-науковий, громадсько-політичний місячник. Має 390 сторін друку на гарнім папері із образками. Ціна його: долляра за примірник. Купити його зараз ніхто не може і най ніхто не присилає замовлення, бо в нас мається тільки 45 примірників, котрих рішили дати в нагороду виключно новим передплатникам.

Отже, хто бажає одержати цей журнал даром, хай старається стати цілорічним передплатником «Українських Щоденних Вістей».

Старайтеся, щоб Ви були перші й одержали нашу нагороду, бо мала скількість цих примірників скоро розійдеться.

Передплату посилайте через поштові порекази, або в реджістрованім листі на адресу:

The Ukrainian Daily News
502 E. 11Th. St. New York N. Y.

Матеріал «Укр. Щод. Вістей» свідчить, що ширші кола українських робітників починають цікавитися

питанням виховання своїх дітей і власної самоосвіти.

Шпальти «Укр. Щод. Вістей» переповнені об'явами про робітничі школи, організовані переважно відділами Української Федерації Робітничої Партії Америки, або відділами «Товариства Техничної допомоги Радянській Україні». Де-які Видавництва постачають ці школи підручними книжками місцевого друку (маємо оголошення про вихід граматики й робітничої читанки в 3-х частинах).

На сторінках «Укр. Щод. Вістей» йде завзята кампанія боротьби з українськими парафіяльними школами і школами зорганізованими аполітичними, так званими культурницькими організаціями. Добрим знаряддям для такої боротьби є дописи про стан шкільної справи в Старім Краю—Галичині, про що в кількох дописах пише дорогобичський кореспондент, викриваючи ворожу до робітництва політику в шкільній справі українських патріотів-угодівців.

UKRAINICA

Вийшло друге видання П'ятигромадсько-літературної хрестоматії на російській мові «Освобожденный труд» за редакцією І. Рабиновича з передмовою А. Луначарського вид. «Молодой рабочий» ЦККСМУ. Поруч з творами революційного характеру як російських, так і інших європейських письменників сюди увійшли й українські: Т. Шевченко—«Як би ви знали паничі» («Когда б вы знали, господи») — В. Винниченко—«На рабочем пункте» і Вал. Поліщук

кінцевий уривок з «Леніна» заголовком «Думы о грядущем».

— Кількома виданнями в Берліні, Варшаві та Вільно вийшла поема «Купа» відомого молодого єврейського поета Перца Маркіша на євр. мові,—де змальовано жажливі події в м. Городищі на Волині. Цей поет, який в 1921 р. пробував у Катеринославі та у Києві, має тепер з Берліну повернутись назад на Україну. В його творах відбилися події часу революції на Вкраїні.